

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

Український державний університет залізничного транспорту

Державний університет інфраструктури та технологій

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

**НАУКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТУ
СЕКЦІЯ «ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ ТА
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

80-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції

молодих учених, магістрантів та студентів

23-27 березня 2020 року

УДК 009:[94(477)+811.161.2]

Наука і сталий розвиток транспорту. Секція «Гуманітарні проблеми та міжкультурна комунікація» [електронний ресурс]: збірник тез доповідей в рамках 80-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих учених, магістрантів та студентів «Наука і сталий розвиток транспорту» 23-27 березня 2020 р. – Дніпро: Дніпровський нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2020. – 40 с. – URL: http://ndch.diit.edu.ua/upload/Abstracts_HP_and_IC_2020.pdf

У збірнику тез доповідей подано результати досліджень здобувачів вищої освіти і молодих учених, які присвячено визначним подіям та особистостям історії Дніпровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна (ДНУТ) у зв'язку з 90-річчям від його заснування, постатям і пам'яткам історії та культури України, актуальним питанням українського мовознавства. Тези доповідей подано в рамках 80-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції молодих учених, магістрантів та студентів «Наука і сталий розвиток транспорту», яку проведено (заочно) 23-27 березня 2020 року у Дніпровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Збірник тез доповідей призначено для здобувачів вищої освіти і молодих учених.

Текст тез доповідей учасників конференції подано в авторській редакції.

Офіційна наукова конференція здобувачів вищої освіти та молодих учених:

– Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 20.01.2020 № 22.1/10-143 «Про Перелік міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій здобувачів вищої освіти і молодих учених» (порядковий номер 277 у додатку до листа).

ЗМІСТ

ПІДСЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ ДПТУ: ЛЮДИ, ПОДІЇ ТА ФАКТИ»	
ЙОГО ІМ'Я НОСИТЬ ДПТ	4
ФЕДІЧЕНКО НИКАНДР МИХАЙЛОВИЧ – ПЕРШИЙ РЕКТОР ДПТУ	5
ПЕДАГОГ ТА ОРГАНІЗАТОР МИКОЛА РОМАНОВИЧ ЮЩЕНКО	6
ТВОРЦІ ДПТІВСЬКОГО ГІМНУ	7
ТРАДИЦІЇ ХУДОЖНЬОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ В ДПТІ	9
ДНУЗТ ДЛЯ МЕНЕ	10
ДНУЗТ – ПУТІВКА В ЖИТТЯ	11
ІВАН ГВАЙ ТА ЙОГО ГРІЗНА ЗБРОЯ	12
ГВАРДІЇ КАПІТАН ЧЕРНОВА	14
ПАВЛО АНТОНОВИЧ РИНДІН	15
ПІДСЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»	
ТРИЧІ ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ ІВАН МИКИТОВИЧ КОЖЕДУБ	16
ХТО ПЕРЕМІГ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ?	17
ЧЕРВОНИЙ МАК ЯК СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ВІЙНИ	19
ВОЛНОВАХА – МІСТО, ДЕ Я ЖИВУ	20
ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ МОЄЇ РОДИНИ	21
ПІДСЕКЦІЯ «ЛЕКСИЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»	
НОВІ ТОПОНІМИ М. ДНІПРО	23
ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ЦЕНТРІВ УКРАЇНИ	24
ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У ЗМІ	25
АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНИХ ЗМІ	26
СЛОВЕСНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНКИ В ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННІ	28
МОВНІ ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ УКРАЇНЦІВ ПРО ЖІНОЧУ КРАСУ	29
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯКОСТЕЙ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ	31
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОВЦІВ	32
АНТОНІМІЧНІ НАРОДНІ ПОРІВНЯННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ	34
НАЗВИ ЧАСТИН ТІЛА У СТІЙКИХ НАРОДНИХ ПОРІВНЯННЯХ	35
ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У СКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	36
СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЙМЕНУВАНЬ ШОКОЛАДНОЇ ПРОДУКЦІЇ	38

ПІДСЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ ДПТУ: ЛЮДИ, ПОДІЇ ТА ФАКТИ»

ЙОГО ІМ'Я НОСИТЬ ДПТ

Автор – Горбонос О. О., студент групи 426 (УЛ1811)

Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Багатогранна діяльність Всеволода Арутюновича Лазаряна дає підставу нам ще раз підкреслити його значущість як вченого і педагога.

У 1925 році він закінчив Бердянську профтехшколу та продовжив навчання на відділенні будівництва залізниць Катеринославського політехнікуму шляхів сполучення, з якого у 1927 році перейшов на третій курс Дніпропетровського гірничого інституту на маркшейдерський факультет. Ще до закінчення навчання був запрошений на викладацьку роботу одразу до двох інститутів: на кафедру теоретичної механіки гірничого інституту та кафедру будівельної механіки Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту (ДПТ). У 23 роки В. Лазарян захистив кандидатську дисертацію, а за два роки потім очолив кафедру будівельної механіки ДПТу, якою завідував аж до 1968 року. Девізом своєї діяльності В. А. Лазарян зробив гасло: «Ні хвилини зупинки у науковій роботі!» і вже у 1940 році захистив докторську дисертацію, присвячену дослідженню динамічних зусиль в міжвагонних з'єднаннях поїздів. Ця робота стала основою для подальших досліджень як самого Лазаряна, так і його послідовників.

У 1941 р. В. А. Лазаряну було присвоєне звання професора. У квітні того ж року він був призначений начальником (ректором) ДПТу, але мирна праця була обірвана війною.

Під час евакуації до Новосибірська і Томська, В. Лазарян зробив усе можливе, щоб інститут зберіг свою цілісність, а не був розформований по місцевих вищих навчальних закладах. Колектив інституту всіляко допомагав фронту. Всеволод Арутюнович надавав право відмінникам навчання відвідувати заняття за окремим графіком з тим, щоб вони мали можливість працювати на авіаційному заводі ім. В. Чкалова. У навчальних механічних майстернях студенти обточували корпуси снарядів для знаменитої реактивної установки «Катюша». Влітку та восени працювали в колгоспах, на шахтах і заводах, на залізничному транспорті.

В. А. Лазарян по-господарськи готувався до повернення в Дніпропетровськ. Студенти і викладачі заготовлювали лісоматеріали, виготовляли деталі парт, лабораторних столів, табуретів. Тому, коли в 1944–1945 навчальному році відновилися заняття у навчальних закладах, то ДПТ був єдиним, де студенти слухали лекції не стоячи, а сидячи за партами або столами.

У ДПТі німці знищили половину навчального корпусу. Гуртожитки були зруйновані, але Лазарян мріяв про майбутнє. Вже із 1946 року розпочалось проектування нового навчального корпусу.

Особливістю В. А. Лазаряна, як ученого, було вміння передбачати шляхи розвитку науки і техніки. Так, задовго до широкого поширення обчислювальної техніки в країні, він звернув увагу на необхідність використання обчислювальних машин у наукових дослідженнях і в навчанні. Ним була побудована в інституті перша в місті лабораторія аналогових обчислювальних машин, а потім і лабораторія цифрових обчислювальних машин, на базі якої нині створений сучасний обчислювальний центр.

Один із напрямів діяльності Всеволода Арутюновича пов'язаний з організацією в інституті галузевої науково-дослідної лабораторії динаміки і міцності рухомого складу Міністерства шляхів сполучення СРСР. Створена в 1958 р. лабораторія, якою він керував, в подальшому перетворилася у велику наукову організацію.

У 1958 році В. Лазарян за власним бажанням залишає посаду ректора і повністю присвячує себе науці. Він та його учні друкують ряд фундаментальних робіт. Наукові успіхи вченого стають загальноновизнаними.

У 1967 р. В. А. Лазарян обирається членом-кореспондентом Академії наук УРСР. Йому доручене створення Дніпропетровського відділення Інституту механіки АН УРСР, керівником якого він залишався до останніх днів життя. У відділенні ним створені обчислювальний центр, лабораторії математичного моделювання, динамічних випробувань, вимірів і обробки інформації.

У 1969 р. йому було присвоєно почесне звання заслуженого діяча науки УРСР. У 1972 р. він був вибраний академіком АН УРСР. У 1971 р. йому присуджується Державна премія УРСР, а в 1978 р. — премія імені А. Динника.

До останніх днів свого життя В. Лазарян залишався професором ДІТУ. Він поважав і любив педагогічну працю. Сотні випускників із захопленням і вдячністю згадували свого наставника, який підтримав їх у важку хвилину, сприяв їх першим крокам у виробничому житті, дав пугівку в науку.

Всеволод Арутюнович підготував біля 20 докторів наук і понад 100 кандидатів наук. У творчий доробок академіка входять понад 300 наукових праць, в тому числі 7 монографій, 5 навчальних посібників, 24 авторських свідоцтва на науково-технічні винаходи.

В. А. Лазарян здійснював велику науково-організаційну роботу, був членом Бюро Відділення математики, механіки і кібернетики АН УРСР, членом вищої атестаційної комісії АН СРСР з розвитку єдиної транспортної системи країни, членом науково-технічної ради Міністерства шляхів сполучення СРСР, був членом декількох рад з присудження вчених ступенів, редакційних колегій, член редколегії журналу «Прикладна механіка» і республіканських наукових збірників.

У 1979 році було засновано премію ім. академіка В. А. Лазаряна. Крім того, його ім'ям названо одну з вулиць міста, а з 2002 року ім'я В. Лазаряна носить і Дніпропетровський (нині Дніпровський) національний університет залізничного транспорту, на одному з корпусів якого розміщено меморіальну дошку пам'яті Всеволода Арутюновича.

ФЕДІЧЕНКО НИКАНДР МИХАЙЛОВИЧ – ПЕРШИЙ РЕКТОР ДІТУ

Автор – Загородній В. Т., студент групи 430 (У319140)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

За історію існування ДІТУ можна згадати багатьох визначних особистостей, які так чи інакше доклали зусиль для збагачення, розвитку та покращення нашого вищого навчального закладу. Але хотілося б зупинитись на людині, яка зробила все можливе, щоб ДІТ існував, збагачував знаннями інших та приносив користь державі. Йдеться про Никандра Михайловича Федіченка.

Народився майбутній засновник ДІТУ 4 листопада 1902 р. у Катеринославі в родині робітників. З дитинства брав активну участь у революційних процесах, ходив на мітинги й маніфестації, у гімназії був секретарем ради робітників, селян та солдатів.

Знайомство із залізничним транспортом відбулось у 1923 р., коли Никандр Михайлович вступив до Катеринославського технікуму шляхів сполучення. Активне життя переслідувало його й там, і впродовж 1923-1925 рр. він очолював партосередок технікуму, а з 1927 р. й взагалі обіймав посаду начальника навчального закладу.

Після завершення технікуму в 1929 р. Никандр Михайлович розумів, що підготовка якісних кадрів для транспортної системи країни – вкрай важливе завдання, яке потрібно вирішити тут і зараз.

У 1930 р. Федіченко завдяки своїй надзвичайній активності, лідерським якостям та одностайним, які прагнули наслідувати мету Никандра Михайловича, домогся прийняття рішення про створення Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту. ДІІТ став потужним навчальним закладом із студмістечком з розвинутою інфраструктурою, педагогічним колективом, який на високому рівні проводив навчальний процес.

Очолював ДІІТ Никандр Михайлович Федіченко до 1938 р., допоки його не виключили з партії і він був змушений залишити посаду. Та у 1941 р., попрацювавши головним інженером комунального господарства свого рідного міста, Никандр Михайлович повернувся до ДІІТу й очолює кафедру «Паровози».

Війна змусила покинути Дніпропетровськ, і Федіченко працює у вищих навчальних закладах системи НКПС Москви та Новосибірські й обіймає керівні посади у науково-дослідному інституті Міністерства шляхів сполучення.

У 1954-1957 рр. Никандр Михайлович – ректор Новосибірського інституту інженерів залізничного транспорту. Серед його наукових інтересів – стаціонарна енергетика залізничного транспорту.

Працю Федіченка Никандра Михайловича відзначено низкою нагород.

Славетний батько ДІІТу пішов із життя у 1988 р., залишивши про себе неймовірні спогади, пам'ять та кузню знань, яка прославила Никандра Михайловича на всю країну та світ.

ПЕДАГОГ ТА ОРГАНІЗАТОР МИКОЛА РОМАНОВИЧ ЮЩЕНКО

Автор – Левченко В. А., студент групи 421 (УЗ1811)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Микола Романович Ющенко – доктор технічних наук, професор, заслужений працівник вищої школи УРСР, винахідник СРСР, почесний залізничник, талановитий педагог, ректор Дніпропетровського інституту інженерів залізничного транспорту (1958–1971 рр.), завідувач кафедри «Станції та вузли» ДІІТу (1937–1972 рр.).

Народився М. Р. Ющенко 1904 р. в с. Марчихина Буда Ямпільського р-ну Сумської обл. в сім'ї селянина. Середню освіту здобув у м. Глухів, потім вступив до Київського інституту інженерів залізничного транспорту. Після закінчення інституту з 1930 до 1932 р. працював у ньому ж на посаді асистента. Із 1932 до 1937 р. працював на кафедрі «Станції та вузли» Московського інституту інженерів залізничного транспорту та одночасно – старшим інженером і керівником групи типового проектування Мосгіпротрансу.

Коли в ДІІТі виникло питання про організацію кафедри «Станції та вузли», сюди було направлено молодого ініціативного викладача з МІІТу М. Р. Ющенка. У 1939 році Микола Романович захистив кандидатську дисертацію, а в 1950 – докторську. Уже через рік ректор інституту В. А. Лазарян запропонував професору Ющенку очолити в ректораті керівництво науково-дослідною роботою. А в 1958 році саме В. А. Лазарян вийшов із пропозицією призначити замість себе Миколу Романовича Ющенка на посаду ректора.

У колективі ДІІТу виникли нові форми співдружності науки з виробництвом. Провідне місце в науковій діяльності займав і колектив кафедри «Станції та вузли» на чолі з Миколою Романовичем. На базі кафедри було створено галузеву гірко-випробувальну лабораторію, її керівником було призначено професора М. Р. Ющенка.

Серед наукових інтересів видатного вченого були розробка та вдосконалення єдиних технологічних процесів роботи під'їзних колій промислових підприємств та залізничних станцій примикання; дослідження процесу скочування вагонів із сортувальної гірки; розробка та впровадження засобів механізації та автоматизації сортувального процесу; розробка типових проєктів дільничних станцій та локомотивних депо.

М. Р. Ющенко є автором перших типових конструкцій гіркових горловин та методики їх аналітичного розрахунку; співавтором конструкції паркового вагонного уповільнювача типу РНЗ-2. Під його керівництвом розроблено проекти великих механізованих сортувальних гірок.

У роки Другої світової війни, коли інститут евакуювали до Сибіру, під керівництвом доцента М. Р. Ющенко був розроблений та впроваджений єдиний технологічний процес для станції Новокузнецьк–Сортувальна та Кузнецького металургійного комбінату, що дало можливість набагато швидше забезпечувати сировиною доменні печі і таким чином прискорило виробництво металу.

Професор М. Р. Ющенко – засновник наукової школи взаємодії промислових підприємств і залізничного транспорту. Під його керівництвом захищено 17 кандидатських та 1 докторську дисертації. Він опублікував понад 100 фундаментальних наукових праць; отримав 7 авторських свідоцтв; розробив 46 проектів та технологічних процесів для виробництва.

За значний внесок у розвиток науки та плідну діяльність у галузі підготовки фахівців для залізничного транспорту Миколі Романовичу Ющенку присвоєно звання винахідника СРСР та заслуженого працівника вищої школи УРСР.

Також необхідно зазначити, що, за спогадами його друзів, учнів і колег, Микола Романович був дуже щирою і доброю людиною, яка могла підтримати й допомогти у скрутному становищі. Для учнів він був наставником і батьком, для друзів – чудовим співрозмовником і надійним товаришем, а колеги знали його як компетентного й наполегливого співробітника, що завжди сумлінно ставився до своїх обов'язків.

На посаді ректора Микола Романович дбав і про розвиток інституту, його інфраструктури, і про вдосконалення навчального процесу. За період його керівництва були побудовані житлові будинки № 9 і 10 на території студмістечка та будинок по вул. Лізи Чайкіної для викладачів та співробітників. Також були збудовані спортивний комплекс та плавальний басейн. Будучи ректором, М. Р. Ющенко не покинув викладацької роботи, навіть був куратором групи. Плідно працював і як депутат Дніпропетровської обласної Ради народних депутатів.

Проте його стиль керівництва ніяк не міг поєднатися з формами й методами діяльності командно-адміністративної системи, яка розквітла у 1970–1980-ті роки. Тому на партійних зборах 1971 року йому запропонували за власним бажанням залишити посаду ректора. Втіху він знайшов у педагогічній роботі в колективі кафедри, де працював майже до кінця свого довгого, плідного та творчого життя.

ТВОРЦІ ДІТІВСЬКОГО ГІМНУ

Автор – Федосова Ю. В., студентка групи 427 (УА1812)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Майже всі урочистості в нашому університеті відбуваються за традиційним ритуалом: внесення прапорів України та університету й виконання «Маршу ДІТу». Автори тексту й музики – студенти. Слова написав Георгій Капралов, а музика належить Арону Голешу.

За спогадами свідків тих подій, зокрема випускника 1947 р. Йосипа Гдалійовича Барбаса, професора кафедри «Будівельна механіка» (1974–2013 рр.), перший варіант маршу був створений ще в 1942 р., під час перебування інституту в сибірській евакуації. Він одразу ж став надзвичайно популярним у середовищі дітвівців. А в перші післявоєнні роки в інституті закріпилася традиція виконувати «Марш ДІТу» за особливо урочистих нагод. Тоді активісти інститутської самодіяльності Арон Голеш, Георгій Капралов і Юзеф Смі-

лянський часом збиралися в квартирі, де мешкала родина Й. Г. Барбаса, репетирували цей марш, акомпануючи собі на піаніно.

За спогадами Арона Голеша, «Марш ДШТу» був написаний на пропозицію начальника інституту Всеволода Арутюновича Лазаряна, який у наказі особливо відзначив його як автора музики та Г. Капралова як автора тексту.

А. Б. Голеш народився в м. Бердянськ, змалку був закоханий у музику. Перед війною майже три роки працював музикантом в оркестрі міського театру. Вступивши на електрофак ДШТу, став найактивнішим учасником художньої самодіяльності. Коли почалася війна, Арон виявився одним із 25 студентів-добровольців, які увійшли до складу ударного батальйону Жовтневого району. Після того як він у важких боях показав хоробрість і водночас грамотність у прийнятті тактичних рішень, його направили навчатися в артилерійське училище. Молодий лейтенант, він у 1942–1943 роках воював на Брянському фронті. Пройшов через пекло найбільшої у світі битви на Орловсько-Курській дузі. Під його командуванням артилеристи стримували німецьких «тигрів». Саме тут він став кавалером ордена Вітчизняної війни. Під час однієї наступальної операції його було тяжко поранено. Так Арон опинився в госпіталі Новосибірська. Йому пощастило, бо саме тут перебував ДШТ. Голеш поновив навчання на механічному факультеті. Коли в 1944 році ДШТ повертався до Дніпропетровська, саме В. А. Лазарян допоміг реєвакуювати рідних Арона в діїтівському поїзді. Після повернення до Дніпропетровська В. А. Лазарян доручив А. Голешу створити студентський джаз-оркестр, який би відновив знаменитий довоєнний діїтівський танцювальний «п'ятачок». Закінчив інститут А. Голеш у 1946 р.

У 1985 році А. Голеш так згадував епізод написання маршу: «У той час у нас навчався відомий нині журналіст, автор багатьох книг із проблем кіно, театру, завідувач відділу газети «Правда», ведучий та учасник багатьох кінопрограм Г. А. Капралов. Він і написав слова маршу ДШТу, а я – музику».

У воєнні й післявоєнні роки, коли створювався гімн та набував популярності, ніхто й не міг уявити, що з часом Георгій Олександрович Капралов стане відомим журналістом, кінокритиком, театрознавцем, сценаристом; у 1976–1979 рр. буде ведучим популярної телевізійної програми «Кінопанорама»; у 1962–1986 рр. очолюватиме Московську секцію кінокритики СК; із 1998 р. стане оглядачем у газеті «Труд» та інформаційному агентстві Росії, автором книг «Гра з чортом і світанок в урочний час» (1975), «Людина і міф» (1984), автором сценаріїв ігрових і науково-популярних фільмів «На дикому Брезі» (1966), «Микола Бауман» (1967), «Останній подвиг Камо» (1973), «Приймаю на себе» (1975), «Таємниця Едвіна Друда» (1980), «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда» (1985), «Гобсек» (1987), публікуватиметься в журналах «Мистецтво кіно», «Сеанс», «Екран», «Вогник» та ін., у газетах «Екран і сцена», «Культура», «Вісті» тощо.

За свідченням професора Й. Г. Барбаса, у написанні тексту брав участь і Ю. Смілянський. Юзеф Мойсейович Смілянський був учасником Другої світової війни, а пісні, написані на його вірші «Доченька», «У эшелона», «Где-то в далеком городе», покладені на музику відомими композиторами, у тому числі Валентином Левашовим, виконували багато фронтових концертних бригад. Серед виконавців був навіть Леонід Утьосов. Але не лише піснями прославився Юзеф Мойсейович. Про заслуги поета-творця красномовно говорять його титули і звання: лауреат Державної премії, заслужений працівник транспорту України, почесний залізничник, почесний ветеран Москви.

Текст маршу протягом наступних післявоєнних років зазнавав деяких змін. А в першому варіанті відчувається грізне відлуння минулої війни та подих нового «холодного» протистояння.

ТРАДИЦІ ХУДОЖНЬОЇ САМОДІЯЛЬНОСТІ В ДІТІ

Автор – Степанченко К. М., студентка групи 422 (УЗ1812)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Студентське життя складається не лише з навчання, складання екзаменів та спілкування з одногрупниками. Важливою його частиною є ще й організоване дозвілля. Зважаючи на зручну інфраструктуру – студмістечко, де все поряд, студенти завжди дбали і про організований відпочинок, розвиток творчих здібностей, завдяки чому в нашому університеті склалися міцні традиції художньої самодіяльності.

Так, попри матеріальну скруту 1930-х рр., студентське життя було досить цікавим і насиченим. У записках музею історії зберігається розповідь доцента А. О. Львова, який згадує, що в інституті був організований великий симфонічний оркестр та опера (1936 р.). Дуже майстерно диригував студент Мандрикін, виконував оперні партії студент Сердюков (бас), який у роки війни загинув на фронті. Першою була поставлена опера «Наталка Полтавка». Працював драмгурток, який у 1937 р. поставив «Укращення строптивий». Протягом кількох років симфонічний оркестр, опера та драмгурток посідали перші місця у міських оглядах художньої самодіяльності.

На сторінках інститутської багатотиражної газети 1950-х рр. розповідається про роботу кінозалу для студентів і викладачів, про виступи дітківських духового та струнного оркестрів, про заняття драматичного й танцювального гуртків, про перемогу ДІТТу в міжвузівському конкурсі художньої самодіяльності в 1955 р.

У 1959 році відбулося урочисте відкриття університету культури, у роботі якого брали активну участь багато студентів. У складі університету діяли музичний, літературний факультет, студія живопису. У програмі університету були зустрічі з відомими письменниками, артистами, художниками, архітекторами, цикли музичних вечорів. Частинами гостями в ДІТТі були артисти драматичних театрів.

Оскільки в цей період студенти кілька місяців у навчальному році проходили практику на виробництві, часто вечори відпочинку, концерти художньої самодіяльності проводилися разом із колективами бригад, цехів заводів, дільниць залізниці.

Дітківська художня самодіяльність славилася драматичним гуртком. У 1959 році заслужений успіх мала постановка «Поєма про Україну», основні події якої відбувалися на кручах Дніпра. У виставі з'єдналися різні епохи та герої – козаки Запорізької Січі боролися з ворогами, танцювали гопак та наспівували пісні про карі очі; зображувалися події недавньої війни з німецько-фашистськими загарбниками. Зі сцени звучали пісні «Реве та стогне Дніпр широкий», «Ой, Дніпро-Дніпро», «Закувала та сива зозуля», які підхоплювали глядачі в залі.

У першій половині 1960-х рр. особливу популярність здобули виступи команд КВК, які були створені в ДІТТі відразу після перших телевізійних показів цієї гри.

1960 р. була заснована студія «ДІТТ-фільм». У її фільмотеці були такі фільми, як «30 років ДІТТу», «Тут відпочивають дітківці», «Славний працею ДІТТ», «Студентські новини», «ДІТТ – виробництву». У 1965 р. за мотивами книги випускника ДІТТу Іллі Ветрова «В лісах під Новомосковськом» була знята кінострічка про діяльність партизанського загону в роки Другої світової війни.

У 1970-х рр. факультети одержали можливість заохочувати активістів, тому студентам, за високих показників успішності, які брали участь у художній самодіяльності, роботі спортивних секцій, наукових товариств тощо, підвищували стипендію на 15 %.

У 1980-х рр. працювали студентські клуби «Пам'ять», «Сучасник», «Відверта розмова», «Твій співрозмовник», «Твій сучасник», «Міжнародник», «Контракт», Клуб інтерна-

ціональної дружби. Учасники організували зустрічі з героями Другої світової війни, учасниками боїв за Дніпропетровськ, легендарними льотчиками, розвідниками, учасниками воєнних дій в Афганістані.

1984 р. був відкритий Палац культури студентів. У ньому діяло 15 колективів художньої самодіяльності, кінолекторій, студентські клуби «Молода сім'я», «Сучасник», «Подвиг», студентський театр «Люди і ляльки», театр-студія «Пантоміма», гуртки художнього вишивання, в'язання, клуб шахістів.

На початок 1990-х рр. в Палаці культури працювало три народних університети: мистецтва, правових та соціально-психологічних знань. Кількість колективів художньої самодіяльності зросла до 62, їх учасниками були 2 184 особи. У цей період набули популярності студентські вечори у формі дискотек. Серед факультетів щорічно проводили конкурси на кращу дискотечну програму. Велику популярність мали такі колективи, як танцювальний ансамбль «Молодість», студентський театр естрадних мініатюр, які неодноразово здобували звання лауреатів обласного фестивалю «Студентська весна».

У жовтні 2001 р. в Палаці культури була вперше проведена конкурсна шоу-програма «Міс ДПТ», а в 2004 р. – конкурс краси серед викладачок та співробітниць «Пані ДПТ».

Міцні традиції, складені за 90-літню історію університету, зберігаються і в наш час. У гуртках та заходах художньої самодіяльності задіяні понад 700 студентів та співробітників. Щорічно проходить конкурс «Шанс», у якому змагаються студенти всіх факультетів у таких номінаціях, як «Кращий вокал», «Краща хореографічна постановка», «Кращий оригінальний номер» тощо. Щосені проходять такі конкурси, як «Ура! Я студент» та «Містер та міс ДПТ», а щовесни відбуваються міжфакультетські змагання з художньої самодіяльності та галаконцерт у рамках конкурсу «Студентська весна».

Зважаючи на викладене, можемо констатувати, що наш університет є не тільки кузницею кадрів, а й місцем дозвілля та творчої самореалізації та саморозвитку.

ДНУЗТ ДЛЯ МЕНЕ

Автор – Петрова Д. В., студентка групи 121 (МТ1811)

Науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Кривчик Г. Г.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Обрати свою майбутню професію та спеціальність – означає обрати свій життєвий шлях. Надзвичайно важливе рішення, яке потім може як скерувати ваше життя у правильний бік, дати упевненість у своєму сьогоднішньому та завтрашньому дні, так і пригнітити ваше бажання досягати чогось у житті. Звичайно, можна отримати кілька освіт, але при цьому час не стоїть на місці, тому найперший вибір, зроблений нами, є найголовнішим і дещо показовим. Роблячи цей вибір, я спиралася не тільки на майбутню заробітну плату, але й на те, чи буду я, як спеціаліст, потрібна цій країні, або якійсь іншій, чи зможу я допомагати людям, бути помітною не завдяки обличчю чи голосу, а завдяки моїм досягненням. Так, коли людина переходить річку через міст, вона задоволена, тому що не потрібно шукати інший, довший шлях, але коли цього мосту немає (його знесено або зруйновано) у дію вступає народне прислів'я про те, що люди не почнуть цінувати речі, доки не втратять їх.

Бажання зводити мости було зі мною ще з дитинства, разом із пазлами та конструкторами, логічним мисленням і досконалим просторовим мисленням; а живе, швидке, молодіжне місто Дніпро – саме те, де мені хотілося залишитися. Так, вибір зупинився на Університеті залізничного транспорту, але перед остаточним рішенням потрібно було відвідати день відкритих дверей. Саме там я вперше зустріла декана факультету «Мости й транспортні тунелі» Миколу Михайловича Поповича. Натхненний, із запалом в очах, він розповідав мені про те, яким прекрасним витвором мистецтва є кожен міст, що показувала

презентація, та як потрібні висококваліфіковані спеціалісти. Після розмови з ним я остаточно впевнилася в тому що це місце – привітне й незвичайне, з дивовижними колонами та незрозумілим тоді плануванням я хочу відвідувати кожного дня.

Після мого вступу до університету, думка про нього не змінилася у гірший бік. Цікаві, мудрі викладачі та предмети, аудиторії яких не хочеться залишати після дзвоника. Дуже цікавою та з першого разу незрозумілою виявилася для мене система нумерації кабінетів – поверх, блок, і тільки потім, з першого блоку і далі – нумерація кожного кабінету. Але розібратися з такою схемою було нескладно, і вже кілька тижнів по тому я навчилася швидко орієнтуватися у великому просторі будівлі. Нові предмети захоплювали і подобалися – вища математика, яка стала разом із нарисною геометрією моїм улюбленим предметом, виявилися нескладними й цікавими. Незважаючи на те що їх курс для мене вже скінчився, залишились знання, спогади, добрі відносини з викладачами й відчуття, що я в будь-який момент можу попросити про допомогу чи спитати щось незрозуміле, підійти за порадою.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна кожного дня переконує мене у тім що мій вибір не був помилкою. Хочеться докласти зусилля, допомагати, брати участь у конференціях і конкурсах для того, щоб залишитися на сторінках історії цього величного навчального закладу, щоб нащадки так само, як я сьогодні про колишніх студентів, чули про досягнення інших і надихалися самі. Щоб велич університету і його спеціалістів йшла уперед них самих. І знаючи, що десь там, у цих справах – мої власні слова і дії, я почуватимуся надзвичайно щасливою. Люблю ДНУЗТ більше ніж учора і менше, ніж завтра.

ДНУЗТ – ПУТІВКА В ЖИТТЯ

Автор – Вдовиченко О. С., студент групи 324 (ЛГ1811)
Науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Слободянюк М. А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Питанням вибору майбутньої професії, а ще більше навчального закладу, задається кожна молода людина. У наш час дуже популярні професії економіста, юриста, Пішника. Але не варто ламати себе і прагнути стати банкіром або суддею, якщо в душі горить бажання мчати безкрайними просторами нашої країни в кабіні машиніста поїзда. Саме мандрівка в кабіні машиніста для мене стала останньою крапкою у виборі професії.

Любов до залізниці батьки заклали мені, мабуть, ще з двох місяців мого народження, коли ми їхали потягом до бабусі у Львівську область. І так кожен рік я спостерігав за рухом потягів, які проїжджали біля бабусиної хатинки.

Мій дядько Ярослав працює машиністом електровозу на Львівській залізниці понад тридцять років. Інколи він брав мене в кабіну і дозволяв посидіти за пультом машиніста. Подих перехоплювало від задоволення. Навіть якщо кожен день їздити однією і тією ж дорогою, все одно кожен раз помічаєш щось нове й цікаве. Моя тітка Іванна п'ятнадцять років тому навчалась в ДІТі. З теплотою та душевністю завжди згадує викладачів ДІТу: М. М. Біляєва, В. Багрій.

Тож після закінчення школи вибір був один – Дніпровський національний університет залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна. Історія університету багата на визначні події. За роки свого існування освітній заклад пройшов шлях від політехнікуму до університету, змінилося декілька поколінь студентів, частково – викладачів, але кращі традиції зберігаються і примножуються. Він неодноразово нагороджувався Почесними Грамотами, орденами, був названий одним із кращих серед закладів вищої освіти.

Щодня переконуюсь у тому, що зробив правильний вибір, подавши документи до вступу в ДНУЗТ. Я вдячний своїм батькам за те, що вони підтримали мене у виборі професії і закладу освіти.

На сьогодні – це один із найпотужніших освітніх закладів в Україні. Він займає друге місце у державному рейтингу серед закладів вищої освіти транспорту, будівництва і технологій, має розгалужені міжнародні зв'язки.

Отже, я навчаюсь в ДНУЗТ, тому що тут:

- сучасна матеріально-технічна база;
- існують такі форми навчально-виховного процесу, як «Шанс», «Кубок ректора», «Курсор»;

- слово «перфокарта» не асоціюється з чимось неприємним;

- повноцінні літні канікули;

- зимова сесія не перепліталась з піснями «Свято наближається» і «Happy new year».

А головне – в мене викликає гордість просте слово «інженер».

Я вдячний долі, що звела мене з університетом. Сподіваюсь, що настануть часи, коли до розв'язання проблем залізниці будуть підходити комплексно. Можливо, ці завдання вирішуватимуть теперішні студенти університету, а серед них – і я.

ІВАН ГВАЙ ТА ЙОГО ГРІЗНА ЗБРОЯ

Автор – Капітан Ю. А., студентка групи 431 (УЗ1711)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У роки Другої світової війни німецько-фашистські вояки страшенно боялися залпів гвардійського міномета, який мав загальноновизнане ім'я «Катюша». Ця легендарна ракетна установка була вперше застосована 14 липня 1941 року поблизу білоруського міста Орша. Невідомо, хто і коли дав цій грізній бойовій машині жіноче ім'я. Неможливо уявити Другу світову війну без цієї мобільної ракетної установки залпового вогню. Але мало хто знає, що автором проєкту грізної зброї був наш земляк Іван Гвай.

Іван Ісидорович Гвай народився 5 грудня 1905 року в сім'ї конторщика біловезького лісництва Ісидора Васильовича Гвая та його дружини Адилаїди Юліївни, які мешкали в селі Корлев Міст Пружанського повіту Гродненської губернії (Білорусія). Його дід Василь Іванович був малоземельним селянином, займався заготівлею і сплавом лісу. Самостійно навчився грамоті, любив народну поезію, сам писав вірші. Любов до поезії він прищепив і внуку.

Коли почалася Перша світова війна, мешканців прифронтової смуги евакуювали в глибокий тил. Сім'я Івана Гвая переїхала у Вишній Волочок Тверської губернії, а 1916 р. – до Катеринослава. Поселилися на Ігрени. Батько працював рахівником на залізниці, мати була домогосподаркою. Івана віддали в залізничну початкову школу. Із 1916 до 1919 р. він навчався в залізничному училищі. Після закінчення працював розсильним, одночасно відвідував підготовчі курси Дніпропетровського політехнікуму шляхів сполучення (зараз Дніпровський коледж залізничного транспорту та транспортної інфраструктури).

Восени 1921 р. І. Гвай пройшов за конкурсом на механічний факультет політехнікуму, у якому на той час навчалось багато здібних, талановитих юнаків. Дружба з майбутнім професором ДІТУ Василем Тверітіним та поетом Дмитром Кедріним залишилася на все життя.

Навчався Іван Гвай на «відмінно». Захоплення письменництвом. Агітбригада, колектив художньої самодіяльності технікуму із захопленням сприйняли його поетичний твір «Гімн паровозу», з якого зробили яскраве, феєричне дійство. Іван Гвай і Дмитро Кедрін були членами поетичного об'єднання «Грядущая смена», їх вірші друкувалися в катеринославських літературних журналах. У 1925 р. в журналі «Молода кузня» було надруковане його оповідання «Паровоз». Завершуючи навчання, Іван Гвай захистив дипломну роботу і здобув кваліфікацію техника-механіка шляхів сполучення першого розряду.

Після закінчення технікуму працював на залізниці техніком служби тяги, у проектно-му відділі Брянського металургійного заводу (зараз Дніпровський металургійний завод). У 1927 році його мобілізували до армії, і він рік прослужив у залізничному полку під Києвом. У 1928 році закінчив Київське піхотне училище у званні комвзводу. У 1928–1929 роках І. І. Гвай працював конструктором на дніпропетровських заводах.

У той час випускник технікуму мав право після трьох років роботи за фахом захистити дипломний проєкт та отримати диплом інженера. Цим правом скористався і Іван Гвай відразу ж після заснування Дніпропетровського інституту інженерів транспорту. Посвідчення про закінчення ДІІТ у йому відіслав у 1931 році до Ленінграда його друг Василь Тверітін, декан механічного факультету. Іван Гвай продовжив навчання у Ленінградському вищому інженерно-педагогічному інституті, закінчення якого давало право викладати у вищих навчальних закладах. Навчався наполегливо і дворічний курс пройшов за один рік.

Із 1929 по 1932 рік він був інженером-конструктором на Суднобудівному заводі імені Андре Марті в Ленінграді. Із 1932 по 1933 р. працював у Ленінградському науково-дослідному інституті суднобудування на посаді старшого інженера-конструктора. Із 1933 по 1935 рік – начальник Конструкторського бюро енергетичного факультету Ленінградської вищої військової електротехнічної школи.

Із 1935 року Іван Ісидорович жив у Москві і працював у Реактивному науково-дослідному інституті Народного комісаріату танкової промисловості СРСР, був старшим інженером-конструктором, потім – начальником конструкторського відділу з розробки механізованих пускових пристроїв для реактивних систем. У 1937 р. успішно проходять випробування повітряні пускові установки для реактивних снарядів.

Проте найбільшого успіху Іван Гвай досяг у розробці наземних реактивних установок. У 1938 р. він очолив у Москві спеціальний підрозділ зі створення пересувної установки ракетного міномета в науково-дослідній установі Наркомату боєприпасів СРСР. Він запропонував установити реактивну систему, що складалася з 24 напрямних типу «флейта», на вантажному автомобілі. Так були змонтовані дві дослідні установки БМ-13, які під час випробувань на полігоні перевершили всі сподівання військових. Авторське свідоцтво отримали І. І. Гвай, А. Г. Костіков і В. В. Аборенков.

Останні випробування наземних ракетних установок проводилися в червні 1941 року, і буквально за кілька годин до початку війни було прийнято рішення про їх серійний випуск. Уже в перші місяці війни вони показали свою грізну силу. Звичайно, на запитання «Хто автор “Катюші”?» неправильно відповісти, назвавши лише одне ім'я. Було кілька конструкторів, але керівником їх і натхненником був Іван Ісидорович Гвай.

У 1942 р. І. І. Гвай отримав учений ступінь кандидата технічних наук без захисту дисертації. Коли у ВАКу його запитали: «Де ж ваша дисертація?», він відповів: «Стріляє на фронті». За роботу зі створення реактивної артилерії та вагомий внесок у перемогу над фашизмом він двічі ставав лауреатом Сталінської (державної) премії, нагороджений орденами Леніна, Червоної Зірки та «Знаком пошани».

Після війни Іван Гвай зайнявся науковою роботою. У 1954 р., працюючи в Академії наук, він вивчав можливості сонячної енергії. У 1959 р. написав книгу «О малоизвестной гипотезе Циолковского».

І. І. Гвай – наш прославлений земляк, інженер-полковник інженерно-артилерійської служби. Його іменем названа одна з вулиць Самарського району, а на будівлі залізничного коледжу встановлена меморіальна дошка. Його ім'я вписане і в історію нашого університету.

ГВАРДІЇ КАПІТАН ЧЕРНОВА

Автор – Кабзістова О. Р., студентка групи 422 (УЗ1812)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

На початку Другої світової війни багато чоловіків пішли добровольцями на фронт, але поруч з ними на захисті рідної землі стояли й жінки. Так, асистент кафедри хімії Дніпропетровського державного університету Чернова Олександра Карлівна пішла добровольцем у діючу армію. 24 серпня 1941 року вона була зарахована розвідником-артилеристом однієї з частин, що захищали Дніпропетровськ, і пройшла дорогами війни аж до її закінчення.

Важкі роки війни стали для Олександри Чернової другим університетом. Під час напружених боїв кожен воїн був на рахунку, і цілком закономірно, що розвідник взводу сержант Чернова звернула на себе увагу. Вона стала першою жінкою з офіцерським званням у полку. Під час війни виховна робота серед особового складу мала велике значення для мобілізації воїнів на розгром ворога. І тоді виявилися вміння Чернової знаходити ключі до сердець захисників батьківщини.

Чимала географія фронтів Олександри Чернової: вона брала участь у Сталінградській битві, у звільненні Білорусії, Польщі, Східної Пруссії, у штурмі Берліна. Пройшла шлях від рядового до гвардії капітана.

В умовах жорстоких Сталінградських боїв О. К. Чернова виявила мужність і відвагу як офіцер зв'язку під час виконання бойових завдань командування полку. Пробираючись у бойові порядки стрілецьких підрозділів, ризикуючи життям, вона здійснювала зв'язок із батареями полку. У період напружених боїв за Мамаїв курган за відсутності комбата Олександра Чернова вміло, чітко коригувала вогонь батареї.

На все життя в пам'яті О. К. Чернової залишилися дні 2 лютого 1943 року, коли в Сталінграді пролунав останній постріл, і 4 лютого 1946 року, коли відбувся перший загальноміський мітинг трудівників Сталінграда з воїнами-визволителями. Її ім'я занесено в книгу почесних захисників Сталінграда (із 1961 р. – Волгограда), яка зберігається в музеї оборони міста-героя.

Після Сталінграда на О. К. Чернову чекали нові випробування: Північно-Західний фронт, запеклі бої поблизу м. Стара Русса Новгородської обл., де застала воїнів радісна новина про присвоєння полку почесного гвардійського звання.

Чергове звання гвардії капітана Олександра Чернова отримала з призначенням на посаду заступника командира артилерійського дивізіону з політчастини. Виконуючи завдання під час форсування Вісли, нехтуючи небезпекою для життя, Чернова сама провела розвідку, і дивізіон без втрат своєчасно зайняв важливий вогневий рубіж. Про цей випадок, а також про силу характеру, кмітливість і сміливість, уміння орієнтуватися в будь-якій ситуації тепло написав у своїй книзі-мемуарах «Однополчане» (М.: Воениздат, 1976) генерал-майор артилерії Дмитро Іванович Скоробогатов.

Олександра Чернова нагороджена орденами Вітчизняної війни 1-го ступеня, Червоної Зірки, медалями «За бойові заслуги», «За перемогу над Німеччиною», «За взяття Берліна» та ін.

Після закінчення війни Олександра Карлівна повернулася до мирної професії викладача хімії Дніпропетровського державного університету. Через два роки успішно захистила кандидатську дисертацію і продовжила наукову й педагогічну діяльність.

Із 1951 року працювала в ДПТі викладачем, доцентом кафедри хімії.

Як ветеран війни проводила активну військово-патріотичну роботу, була членом ради щодо роботи серед жінок районної організації товариства «Знання», виступала з доповідями, лекціями й цікавими розповідями про події війни, про своїх однополчан на підпри-

ємствах, у школах та, звісно, у ДПТі. У музеї історії нашого університету зберігаються фото та особисті речі Олександри Карлівни.

ПАВЛО АНТОНОВИЧ РИНДІН

Автор – Жужгина А. О., студентка групи 141 (МТ 1611)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Павло Антонович Риндін – герой Радянського Союзу, ім'я якого пов'язане з ДПТом. Тому напередодні 90-річчя ДПТу і 75 річниці великої перемоги неможливо не згадати його.

Народився Павло Антонович 23 грудня 1901р. в сім'ї робітника на Донеччині. У 15 років почав працювати робітником на залізниці, а в 1920р. добровільно вступив до лав Червоної армії. Проте мріяв стати вчителем. Дуже зрадив, коли комітет незаможників села Пилипчатино направив його навчатися на робітничий факультет Катеринославського інституту народної освіти. Після закінчення інституту вчителював. До 1929 року був аспірантом, захистив аспірантську роботу.

У 1930 р. в Дніпропетровську розпочав роботу фізико-хімічно-математичний інститут, Павло Антонович, прагнучи підвищити свої науково-теоретичні знання, вступив на старший курс цього інституту, де працювали професор І.Ю. Огієвецький та О.В. Тверітін, які з 1930 р. перейшли на роботу в новий інститут інженерів залізничного транспорту та потім вони запросили Павла Риндіна до себе на роботу. З вересня 1932 р. до вересня 1936 р. Павло Антонович працював у нашому університеті спочатку асистентом кафедри вищої математики, а потім завідуючим математичного кабінету цієї ж кафедри, а згодом на підготовчих курсах університету і знов викладачем на кафедрі вищої математики.

Під час Великої Вітчизняної війни Павло Антонович Риндін воював спочатку рядовим бійцем, потім став парторгом роти. У вересні 1943 р. дивізія підійшла до басейну Дніпра. У ніч на 14 вересня 1943 р. батальйон біля містечка Радуль почав форсувати Дніпро. З першим десантом на правий берег висадився парторг. Але основні сили дивізії не змогли подолати водний рубіж. Батальйон весь день відбивав атаки ворога. Вранці нова атака, а в роті тільки важкопоранені. Сам Риндін був контужений. Але потрібно було зупинити атакуючого ворога. І тут Павло Антонович піднявся сам, за свою полеглу роту, і голосно закричав: «Рота, за мною! В атаку!» Німці, чекаючи на контратаки, моментально впали, ховаючись за пагорбками і розбитою технікою, а Павло Антонович безперервно стріляючи із автомата, ричав, звав за собою рідну роту. Побачивши залишений німцями кулемет, відкрив шквальний вогонь. Ворог побіг. А в ці хвилини, прикриваючись густим туманом, переправлялося через Дніпро і закріплювалося на плацдармі підкріплення. Павлу Антоновичу Риндіну за особистий героїзм при утриманні плацдарму на правому березі Дніпра, за вміле командування бійцями підрозділу 30 жовтня 1943 р. було присвоєно звання Герой Радянського Союзу.

Після війни Павло Антонович спочатку працював директором Дніпропетровського коксухімічного технікуму, а потім директором, вчителем школи № 100

Ось такий герой Батьківщини, справжній Вчитель працював колись на кафедрі вищої математики нашого університету.

ПІДСЕКЦІЯ «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

**ТРИЧІ ГЕРОЙ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ ІВАН МИКИТОВИЧ
КОЖЕДУБ**

Автор – Марчук В. В., студент групи 630 (ПБ18120)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Іван Кожедуб народився 8 червня 1920 року в селі Ображіївка Шосткинського району Сумської області в сім'ї церковного старости. У всіх більш-менш великих містах працювали аероклуби, де з хлопців і дівчат масово робили льотчиків і парашутистів.

Не виняток і Кожедуб. Перші кроки в авіації Іван зробив у Шосткинському аероклубі. У 1940 році, коли підготовка до майбутньої війни перейшла всі мислимі межі: під рушницю ставили навіть дівчат з медичних вузів, а країну перевели на роботу без вихідних з віддачею під суд за запізнення на роботу, Івана призивають до армії. Йому 20, а офіційний призовний вік – у 22 роки. Він потрапляє в Чугуївське льотне училище, яке закінчив на початку війни. Як кращого курсанта, Івана залишили в училищі на посаді інструктора. Разом з училищем його евакуйовано до Чимкенту. З гауптвахти старшого сержанта Кожедуба було відряджено до 240-го винищувального авіаційного полку 302-ї винищувальної авіаційної дивізії, яка формувалася в Іваново, а в березні 1943 року в складі дивізії він вилетів на Воронежський фронт.

Кожедуб за два з половиною роки в Чугуївському училищі мав набагато більше польотно-годин, ніж будь-який інший необстріляний льотчик. Проте перший повітряний бій закінчився для нього невдало і ледь не став останнім - його ЛА-5 був пошкоджений гарматною чергою Мессершмітта-109, від запального снаряда його врятувала бронеспинка, а при поверненні літак був обстріляний радянськими зенітниками, в нього потрапило 2 "своїх" зенітних снаряди.

Незважаючи на те, що Кожедубу вдалося посадити літак. На другий день Курської битви, 6 липня 1943 року під час сорокового бойового вильоту Іван Кожедуб збив свій перший німецький літак - пікіруючий бомбардувальник Юнкерс Ju-87, що отримав прізвисько «лапотник» за неприбиране шасі. Вже наступного дня Кожедуб збив другого німця, а 9 липня збив відразу 2 винищувачі Vf-109.

До речі, Іван одним з перших на центральній ділянці радянсько-німецького фронту застосував метод «кубанської етажерки», бойового порядку, авторство якого приписують Покришкіну - коли кілька пар літаків пересувалися один над одним (кожна пара на своїй висоті і кожна вища зміщена далі від сонця), прикриваючи товаришів і збільшуючи патрульований простір.

Через місяць боїв Кожедуб отримав першу бойову нагороду - орден Червоного Прапора 4 лютого 1944 за 146 бойових вильотів і 20 збитих літаків супротивника Іван Кожедуб отримав Золоту Зірку Героя. 3 травня 1944 року Іван Кожедуб воював на модифікованому Ла-5ФН (бортовий № 14), побудованому на кошти колгоспника-бджоляра Сталінградської області Василя Конєва. У той час це був найкращий радянський винищувач. У серпні 1944 року, отримавши звання капітана, Іван був призначений заступником командира 176-го гвардійського полку і став воювати на новому винищувачі Ла-7. Другої Золотої Зірки Кожедуб був удостоєний 19 серпня 1944 року за 256 бойових вильотів і 48 збитих літаків супротивника.

Був у бойовій біографії Івана Кожедуба і повітряний бій із союзниками, в результаті якого він збив 2 літаки Р-51 «Мустанг» ВПС США. Останні два FW-190 Кожедуб збив над самим Берліном. За всю війну Іван жодного разу не був збитий! Хоча доводилося сідати в

палаючому літаку, а аеродром був укритий свіжими вирвами. В українця був свій забобон - перед вильотом він завжди розмовляв з літаком, як з живим і гладив його по фюзеляжу.

Третього Героя СРСР Кожедуб отримав 18 серпня 1945 року - за високу військову майстерність, особисту мужність і відвагу, проявлену на фронтах війни. Майор гвардії Іван Кожедуб до кінця війни здійснив 330 бойових вильотів, в 120 повітряних боях збив 64 літаки противника, серед них 17 пікіруючих бомбардувальників Ju-87, по 2 бомбардувальника Ju-88 і He-111, 16 винищувачів Bf-109 і 21 Fw-190, 3 штурмовика Hs-129. Йому єдиному в світі вдалося збити новітній реактивний винищувач Me-262. Кожедуб був відмінним стрільцем і вважав за краще відкривати вогонь на дистанції 200-300 метрів, вкрай рідко зближуючись на меншу дистанцію.

Після закінчення війни майор Кожедуб продовжив службу у ВПС. Відвідав і своє рідне училище в Чугуєві. В 1949 році закінчив Червонопрапорну Військово-повітряну академію. У той же час він залишався чинним пілотом-винищувачем, освоївши в 1948 році реактивний МіГ-15.

У 1949 році Кожедуб навечно повернувся в рідну Ображіївку - йому відкрили пам'ятник роботи Євгена Вучетича, який одночасно працював над меморіалом Воїну-визволителю в Берліні.

У 1950 році Кожедуба призначили командиром 324-ї винищувальної дивізії в складі 64-го авіакорпусу, розгорнутого в Кореї, де колишнім союзникам довелося воювати один з одним. Однією з причин появи Кожедуба в Кореї став його досвід польотів на реактивних винищувачах, які стали основною бойовою силою в корейській війні.

Всього в небі Кореї дивізія Кожедуба збила 215 (за іншими даними 239) літаків військ ООН, втративши при цьому всього 27 машин (9 пілотів загинуло).

У 1964-1971 роках Кожедуб служив заступником командувача ВПС Московського військового округу, потім – у центральному апараті ВПС, а з 1978 року - у Групі генеральних інспекторів Міністерства Оборони СРСР. У 1970 році йому було присвоєно звання генерал-полковника авіації, а в 1985 році - Маршала авіації.

Проводив велику громадську роботу - обирався депутатом Верховної Ради СРСР, аж до смерті. Помер Іван Микитович 8 серпня 1991 року. Похований на Новодівочому кладовищі в Москві. Ще за життя в Новій Гвінеї була випущена поштова марка з його портретом. Його Ла-7 (бортовий № 27) експонується в музеї ВВС в Моніно під Москвою. Також ім'ям Івана Кожедуба названий парк в місті Суми біля входу встановлено пам'ятник льотчику, а також вулиця в Москві.

Після Помаранчевої революції почалася суперечка між Росією та Україною за право володіння пам'яттю великого льотчика. До 2005 року про Кожедуба в Україні взагалі не згадували на офіційному рівні, окрім навчальних закладів та журналістів. Цим скористалася Росія, називаючи спочатку в перекладних виданнях, а потім практично у всіх Кожедуба не радянським, а російським льотчиком. Лише напередодні 85-річчя з дня народження видатного льотчика, в Україні не тільки заговорили, але й зробили практичні кроки щодо увічнення його пам'яті. Тоді в рідному селі була встановлена стела на місці батьківської хати Кожедуба.

ХТО ПЕРЕМІГ У ДРУГІЙ СВІТОВІЙ ВІЙНІ?

Автор – Сторчеус І. М., студентка групи 121 (МТ1811)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

За радянських часів, подекуди і сьогодні, в підручниках Другу світову називали «Великою вітчизняною», що розпочалася 22 червня 1941 року з «віроломного вторгнення» німецьких військ на територію СРСР. Насправді Друга світова війна – саме так її назива-

ють у всьому світі – почалася 1 вересня 1939-го з нападу армії Третього Рейху на Польщу. Потім – 17 вересня на цю ж країну напав СРСР. Це стало наслідком відомого пакту Молотова-Ріббентропа, що був підписаний у 1939 році. Пакт гарантував нейтралітет Радянського Союзу в конфлікті Третього Рейху з Польщею та країнами Заходу та надавав можливість повернення в СРСР територій, втрачених Росією після Першої світової війни. Таємним протоколом визначалися сфери взаємних інтересів обох держав у Східній Європі та поділ Польщі.

Щоб перейти до аналізу подій, які вплинули на перебіг Другої світової війни, на наш погляд, треба розглядати в цілому усі історичні факти від початку війни з передісторією від 23 серпня 1939 року до її закінчення 2 вересня 1945 року. Вириваючи із контексту лише Німецько-радянську війну, не зможемо зробити належний аналіз і висновки з нього.

На нашу думку, перемогу над Гітлером отримала антигітлерівська коаліція в складі: Британської імперії, США і СРСР. Також більшість числа інших країн, які їм допомагали. Гітлер боявся воювати на два фронти, Радянський союз вів довгі перемовини з США та іншими країнами про його відкриття. І коли союзники почали наступати із заходу у червні 1944 р., почалось поступове падіння Німеччини, масштабне бомбардування німецьких міст та військових об'єктів значно посилилося, нейтралізуючи Люфтваффе (німецькі військово-повітряні сили), а у 1945 році Німеччина вже була не в змозі протистояти натиску радянських військ зі сходу і об'єднаних сил антигітлерівської коаліції з заходу. Ось хто переміг Гітлера. Безумовно, якби Радянський Союз залишився один на один з Німеччиною, він би був розгромлений. В деяких рисах пояснимо чому.

Загальний тоннаж вироблених Німеччиною підводних човнів перевершує загальну вагу вироблених нею ж танків. Тобто тільки підводна війна забрала у Німеччини ресурсів більше, ніж танки на всіх фронтах не тільки на східному фронті. А хто вів підводну війну? Захід.

У другій половині 1944 року на Німеччину щомісяця скидалося 100 кілотонн бомб. Що таке 100 кілотонн бомб? Коли відбулась Хіросіма і американські військові інженери проїхались по Хіросімі, був складений звіт: «Скільки потрібно було би звичайних конвенційних боєприпасів, щоб перетворити Хіросіму ось в такий стан». Порахували з точністю до кілограма – 2,5 кілотонни звичайних боєприпасів. Тобто на Німеччину кожен місяць падало 50 Хіросім. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що це позначилось на війні східного фронту. Що було для німців важливіше літом 43-го року, якась Курська дуга, де цей Курськ, де цей Білгород? Ну, воюють там озброєні чоловіки і воюють, в ці самі дні їм стерли з лица Землі Гамбург, там згоріло 20 тис. чоловік заживо. Там було знищено 200 тис. одиниць будівель. За три ночі англійці спалили Гамбург дотла.

Союзники відібрали у Німеччини щонайменше половину ресурсів: економічних, матеріальних і людських. Вони перетворили її в розвалини. Вони взяли на себе всю морську і більшу частину війни в повітрі. Тому вклад союзників був великий. І це ще не було мови про Ленд-ліз.

Не було мови про те, як йде в атаку танк Т-34, на якому написано «За Родину! За Сталина!» Танк Т-34, двигун його відлитий з американського алюмінію, він йде в броню, яка зроблена на американських легуючих молібдені і вольфрані. В цьому танку є башня, вона обертається. А чому вона обертається? Бо прогон башні зроблений на американському карусельному станку. І так далі. А все це разом називається радянський танк.

Найголовніше – авіаційний бензин. Авіаційний бензин радянська авіація витратила 3 мільйони тонн, з яких 1 мільйон це просто американський бензин, другий мільйон, це бензин, який радянський 76-ий розводили американськими високооктановими добавками, і ще 1 мільйон це радянський бензин зроблений при допомозі американського тетраетил свинцю.

Також був продуктивний і медичний Ленд-ліз. Союзники надали 40 мільйонів грам стрептоциду. Мільйонів грам, тому що одному пораненому військовому на одну перев'язку потрібен 1 грам стрептоциду. 40 мільйонів перев'язок, стільки залишилося живих людей з ногами, які не довелося відрізати по пах. А в нас не було навіть своїх антибіотиків, хоча які антибіотики, якщо навіть бинтів не вистачало, їх прали і використовували ще раз.

Хоча з іншого боку війна показала, що у неї переможців ніколи не буває: виграти може лише той, хто менше програє, ось і все. Але кожне життя безцінне і вбивство людьми один одного ніколи не може бути виправдане! Один філософ сказав: «Смерть мільйонів – це лише статистика, а смерть кожної людини з цього мільйону – трагедія».

ЧЕРВОНІЙ МАК ЯК СИМВОЛ ПАМ'ЯТІ ЖЕРТВ ВІЙНИ

Автор – Кравченко В. О., студентка групи 625 (ЕО1811)

Науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Кривчик Г. Г.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Ми пам'ятаємо, яким страшним лихом для українців була Друга світова війна. Війна розпочалася 1 вересня 1939 року із вторгнення військ нацистської Німеччини до Польщі, а завершилася 2 вересня 1945-го беззастережною капітуляцією Японії. Під час війни були здійснені найбільші в історії злочини проти людства (зокрема Голокост), а також уперше і востаннє використана атомна зброя. До армій ворогуючих сторін було залучено понад 110 мільйонів солдат, загальні втрати військових та цивільного населення становлять від 50 до 85 мільйонів осіб. Пам'ятаємо, що агресора зупинили спільними зусиллями СРСР, Великобританії, США та інших країн, що воювали на боці антигітлерівської коаліції. Ця пам'ять робить нас сильнішими. Вона – заорука того, що в майбутньому подібна трагедія не повториться.

В українській міфології мак має дуже багато значень. Це символ сонця, безкінечності буття й життєвої скороминушності, пишної краси, волі, гордості, сну, отрути, оберегу від нечистої сили, а також хлопця-козака, крові, смерті. Ця квітка часто згадується в українських народних піснях та думках, особливо козацької доби: «Ой, з могили видно всі долини, – сизокрилий орел пролітає: стоїть військо славне Запорізьке – як мак процвітає...» У відомій пісні «Ой, ти, Морозенку, славний козаче», мак згадується поруч зі смертю козака: «Обступили Морозенка турецькі війська. По тім боці запорожці покопали шанці; Ой, впіймали Морозенка у неділю вранці. Ой, недаром ранесенько той мак розпускався, – Ой, уже наш Морозенко в неволю попався...» Образ маку нерідко символізує козака, що героїчно загинув, боронячи Україну.

З народної творчості мак у такому символічному значенні перейшов у художню літературу. У І. Франка: «Гей, Січ іде, красен мак цвіте! Кому прикре наше діло, Нам воно святе». Легенду про мак обробив і Михайло Стельмах у творі «У долині мак цвіте»: «...Ординці воїна скришили, на землю впало тіло біле і, наче зерно, проросло, а влітку маком зацвіло...» Одна із героїнь роману Олесея Гончара «Прапороносці» гине в долині червоних маків.

Появу цього символу пов'язують із віршами двох людей: канадського військового лікаря Дж. Мак Крея та представниці Християнської асоціації молодих жінок Мойни Майкл. Перший під враженням боїв у Бельгії у 1915 році написав твір «На полях Фландрії», що починався словами: «На полях Фландрії розквітли маки. Між хрестами ряд за рядом». Друга – 1918 р. написала вірша «Ми збережемо віру», в якому обіцяла носити червоний мак у пам'ять про загиблих. Саме Мойні Майкл у листопаді того ж року причепила червоний шовковий мак на пальто.

У 1920 р. Національний Американський легіон прийняв маки як офіційний символ, а в 1921-му червоні маки стали емблемою Королівського Британського легіону. У Польщі червоні маки є символом перемоги 11–18 травня 1944 року Другого корпусу генерала Андерса в боях за гору Монте-Кассіно в Італії.

У сучасній Україні Червоний мак, як символ пам'яті жертв війни, вперше використано на заходах які приурочені до річниці завершення Другої світової війни у 2014 р. Дизайн розроблено за ініціативи Українського інституту національної пам'яті та Національної телекомпанії України. Автором символу є харківський дизайнер Сергій Мішакін. Графічне зображення є своєрідною алюзією: з одного боку воно уособлює квітку маку, з другого – кривавий слід від кулі. Поруч із квіткою розміщено дати початку і закінчення Другої світової війни – 1939–1945 – та гасло «Пам'ятаємо. Перемагаємо».

Під час проведення акції «Мак пам'яті» рекомендується виготовляти стилізовані червоні маки з паперу або тканини та розміщувати на одязі на лівій стороні грудей, якомога ближче до серця. Використання маків великого розміру або зображень на великих площинах: біг-бордах, сіті-лайтах, стелах, дошках, інших носіях як оздоблення класів, залів чи публічного простору залишається на розсуд організаторів за умови збереження гідної пошани до цього символу.

ВОЛНОВАХА – МІСТО, ДЕ Я ЖИВУ

Автор – Пазиніч Д. О., студент групи 715 (ФП1911)
Науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Слободянюк М. А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Останні шість років я мешкаю в місті Волноваха, яке розташоване у 60 км на південний захід від Донецька. За ці роки я дізнався про своє місто майже все.

Волнова́ха–місто районного підпорядкування, центр Волноваського району Донецької області. Місто є великим залізничним вузлом, також через нього проходить шосе Слов'янськ–Донецьк–Маріуполь.

Волноваха заснована як залізнична станція в 1881 р. під час будівництва Єкатерининської залізниці. Поселення почало швидко розвиватись як один з найбільших залізничних вузлів в Україні. Офіційний статус міста був отриманий у 1938 р. Після Другої світової війни Волноваха стала значним центром харчової промисловості та будівельної індустрії.

За даними 2013 року населення міста складає 23442 особи. Серед яких знайшлося місце декільком визначним особам, таким як Болбат С.С. та Лубінець Д.В. Сергій Сергійович Болбат – футболіст збірної України, який у 2011 р. підписав контракт з донецьким «Шахтарем», а Дмитро Валерійович Лубінець – політик, правознавець, народний депутат України 8-го скликання, був одним із 59 депутатів, що підписали подання, на підставі якого держслужбовці зобов'язані давати пояснення про джерела доходів їх та їхніх членів сім'ї. Третя людина – Володимир Геннадійович Команов – поєднує Волноваху з Дніпром. Адже у 1986–1996 рр. уродженець нашого міста В.Г. Команов був головним конструктором ракетно-космічного напрямку КБ «Південне», а в 1996–2003 рр. обіймав посаду заступника Генерального конструктора цього конструкторського бюро по програмі «Морський старт».

Незважаючи на те, що Волноваха знаходиться у степовій зоні на північному заході від міста розташовується Великоанадольський лісовий масив загальною площею у 2500 га, який був закладений ще в 40-х роках XIX ст. вченим-лісоводом В. Е. Граффом, є першим лісонасадженням в українському степу і на сьогоднішній день є еталоном лісорозведення в степу. Ліс знаходиться під охороною з 1969 р., а статусу державного заказника набув ще в 1974 р. Ліс має велике водоохоронне, ґрунтозахисне, наукове та естетичне значення. На території Великоанадольського лісу міститься курорт «Форест Парк» площею 45 га, Ве-

лікоаналольський лісовий коледж, Великоанадольський музей лісу та Великоанадольський дендрарій.

На даний момент місто продовжує розвиватись. За останні роки було відремонтовано майже всі дороги і пам'ятники, відремонтовано декілька шкіл (на даний момент ЗОШ №7 знаходиться у стані капітального ремонту), відкрито два нових поля для міні-футболу. Побудовано кілька нових дитячих майданчиків. На відкриття однієї з перебудованих шкіл приїздив экс-президент України П.О. Порошенко. У місті діють 7 загальноосвітніх шкіл, станція юних техніків, школа мистецтв, палац дитячої і юнацької творчості, 2 лікарні, професійно-технічне училище, краєзнавчий музей.

У місті часто проводяться природоохоронні заходи. Останній був восени, під час якого збиралися добровольці для прибирання парку від сміття та насадження там нових дерев. Крім того, до 2025 року планується повна перебудова центральної площі міста, перебудова парку та ремонт ще кількох шкіл.

Мені дуже подобається моє місто. Люди здебільшого ввічливі та усміхнені, діти радісні, а поступовий розвиток прогнозує добре майбутнє для Волновахи. Сподіваюся, що невдовзі про Волноваху буде знати кожен українець, а може й не тільки.

ВИЗНАЧНІ ПОСТАТІ МОЄЇ РОДИНИ

Автор – Гладкий Д. В., студент групи 320Л (ЛГ19120)
Науковий керівник – д-р іст. наук, проф. Слободянюк М. А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Я, Гладкий Дмитро Віталійович, навчаюсь в Дніпровському національному університеті залізничного транспорту, на другому курсі. Я хочу розповісти про мого прапрадіда, мешканця села Туркенці (з 1946 – Переможенці), що на Черкащині, Резніченка Терентія Сидоровича.

З розповідей односельчан та родини, а також мами та бабусі було відомо, що прізвище Резніченко мало великий авторитет в селі. Приблизно у 1890 р., будучи на службі у князя Лопухіна-Демидова, що мешкав у Корсуні в садибі Лопухіних, Терентій Сидорович отримав декілька гектарів землі та будинок в Туркенцях. З часом на земельних володіннях з'явилися: пасіка, садок, достатня кількість худоби, декілька коней. Був одружений двічі. Про першу жінку відомо те, що під час пологів вона померла. Про другу жінку не відомо нічого. Як склалася її доля, інформації немає.

Терентій Сидорович мав 14 дітей. Трьох від першої дружини та одинадцять від другої. На жаль, не дивлячись на заможність, але скрутній період тих часів, вижило лише дев'ятеро дітей.

Посилаючись на слова односельчан, відомо що на початку 20-го століття та революційні часи, положення прадіда як фінансове так і суспільне було стабільним. Але в роки колективізації, нова влада поставила Терентія перед вибором, а себе добровільно віддати майно до колгоспу та прийняти новий порядок, чи бути засланим разом з сім'єю до Сибіру. Рішення було прийнято відразу, майно було віддане, а Терентій Сидорович залишився працювати в колгоспі. Ким працював, точно не відомо, так як бабуся говорить, що працював він водієм, інші члени родини говорять, що був працівником на цукровому заводі в с. Тараща, що неподалік. Пропрацював приблизно до 1928 р., та помер від старості та хвороби в 1931-1932 (точний рік не відомо). Рік народження теж не відомий.

Доля дітей склалась по різному. З 14 дітей залишилось живих тільки 9 (2 дівчинки та 7 хлопців). Один з синів Терентія Сидоровича Кирило у 30-х роках був завідувачем гаражами ЦК Компартії України, Григорій – учасник радянсько-фінської та Другої Світової воєн, потрапив у полон, втік звідти, воював у партизанському загоні «Смерть фашизму», був водієм санітарної машини, на якій дістався до самого Берліна. Афанасія за підпільну дія-

льність розстріляли німці в Одесі, а Івана – в Різаному яру. Ще один син Василь подався в Америку, подав звістку, що їде додому та так і не повернувся. Дочка Марія в роки колективізації виїхала в Хабаровський край, а друга дочка Ольга, залишилась у селі, працювала у колгоспі. Її чоловік Тимофій загинув на фронтах другої світової війни, тож вона самотужки ростила та виховувала трьох дітей-дочок Галину, Марію і сина Миколу. У 1925 р. Марія повернулася до рідного села, та через 3 роки одружилася на Гриценку Федоту. У 1932 р. в них народився син Яків, який став батьком моєї мами.

Також існує цікава історія, яку розповідала мені мама, а в свою чергу вона чула від свого батька, що Терентій Сидорович, мав велику кількість золотих прикрас, монет, та навіть зливків. І в часи колективізації, думаючи про нащадків, він вирішив зберегти це все, закопавши на території своєї ділянки. Взявши декількох наближених друзів він так і зробив. Свідком цього, а також переповідачем став син Терентія Сидоровича Кирило. Він розповів це моєму дідові та, як зазначено вище, через слова мами, ця історія дійшла до мене.

ПІДСЕКЦІЯ «ЛЕКСИЧНЕ БАГАТСТВО УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»

НОВІ ТОПОНІМИ М. ДНІПРО

Автор – Мірошкіна О. І., студентка групи 531 (КГ1711)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Багато людей не мають уяви про значення слова «топонім», хоча вони супроводжують нас все життя. Топонім – це назва місцевості, регіону, населеного пункту (місто, селище), об'єкту рельєфу (гір, долин, хребтів), водних об'єктів (річок, озер, морів), будь-якої частини поверхні Землі, тобто географічна назва. Назви місць (тобто топоніми) часто дають певним територіям, для якої кожний з топонімів несе смислове значення. Завдяки цьому можна встановити, наприклад, що на певній території колись проживав народ, що відрізняється від того, який живе там на теперішній час. Тобто, топоніми часто характеризують територію з точки зору тих народів, які колись населяли ту чи іншу місцевість.

У сучасних суспільно-політичних реаліях збільшився інтерес до топонімічних питань у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів України та заборону пропаганди їхньої символіки» Проблема історичної пам'яті та потреба осмислення історії у процесі формування національної ідентичності нашої країни набула актуальності після здобуття незалежності у 1991-му році. На той час процес декомунізації був безсистемним. Переосмислення спадщини комуністичного режиму, теоретична та практична діяльність, яка спрямована на вилучення елементів комуністичної ідеології з території України розпочалися після Революції Гідності. Цей процес набув масового та системного характеру.

Водночас реформа мала показати і безперервність українського історичного процесу, і соборність українських земель.

На виконання Закону, було здійснено перейменування низки населених пунктів, районів та об'єктів міської топоніміки (вулиць, площ тощо). У місті Дніпро було перейменовано більше 250 вулиць.

Нові міські топоніми можна об'єднати за певними критеріями у декілька змістовних груп. Було виділено п'ять основних критерії, які покладені в основу до відбору нового топоніму – історичний базис, культурно-науковий базис, нейтральний базис, географічний базис, актуальний соціально-політичний базис.

В свою чергу в межах історичного критерію для обрання нової назви виділяються п'ять змістовних підкатегорій:

- історичні постаті загальноукраїнського масштабу: вул. Княгині Ольги, вул. Пилипа Орлика, вул. князя Ярослава Мудрого, вул. князя Володимира Великого та ін.;

- історичні постаті, події (міжнародні): вул. Магдебурзького права, вул. Василя Жуковського та ін.;

- історичні постаті, що мають відношення до історії міста (локальні): просп. Дмитра Яворницького, просп. Олександра Поля, вул. Андрія Фабра та ін.;

- історичні події, терміни, об'єднання, спілки: вул. Просвітянська, вул. Січових стрільців;

- ретроспекція (повернення історичної назви): просп. Мануйлівський, вул. Старокозацька та ін.

Серед історичних фігур представлені діячі різних історичних періодів української державності – від Київської Русі до представників ХХ століття. Поряд із персоналіями, що вже тривалий час асоціюються з історією розвитку українського суспільства, з'являються персони чий здобутки в період існування радянської держави та домінування комуністичної ідеології перебували під цензурою: Роман Шухевич, Євген Коновалець та ін.

На сьогодні топоніміка набирає особливого значення. Завдяки топонімам ми маємо шанс пригадати історичні здобутки нашої країни, даємо можливість історичним постатям займати достойне місце, а також змушуємо ставитись до минулого більш осмислено. Як стверджував М. Ломоносов: «Народ, який не знає свого минулого, не має майбутнього».

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ АДМІНІСТРАТИВНИХ ЦЕНТРІВ УКРАЇНИ

Автор – Колода Н. А., студентка групи 422 (УЗ1812)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Адміністративно-територіальний поділ України почав формуватися давно. За часів Київської Русі існували Київське, Чернігівське, Галицько-Волинське та інші князівства. У процесі історичного розвитку виникали нові адміністративно-територіальні одиниці (землі, краї, округи, полки тощо).

Більш стійка система адміністративно-територіальних одиниць склалася у XV–XVI ст. у Польсько-Литовській державі – воєводства, землі і повіти. У гетьманських державах XVII–XVIII ст. на українських землях витворився своєрідний адміністративно-територіальний устрій, продиктований суворими воєнними умовами, – поділ на полки, сотні і курені.

За часів Української Народної Республіки (1918 р.) її територію планувалося поділити на землі (всього 30), волості і громади, але проект цей не було реалізовано.

У складі СРСР адміністративно-територіальний устрій України неодноразово змінювався, аж поки в 1932 р. не набув сучасного вигляду – поділу на адміністративні області, райони і місцеві ради (міські, селищні, сільські). Кількість адміністративно-територіальних одиниць також не була сталою у зв'язку з їх реорганізацією (роздрібненням чи укрупненням) і приєднанням до УРСР нових земель.

Так, на західноукраїнських землях, що відійшли в 1939 р. від Польщі, було створено 6 нових областей (пізніше Дрогобицьку область об'єднано із Львівською), на землях, що відійшли в 1940 р. від Румунії, – 2 області (Чернівецьку та Ізмаїльську, останню пізніше об'єднано з Одеською), а на Закарпатті, яке в 1945 р. відійшло від Чехословаччини, – однією областю.

На сьогодні територія України поділяється на 24 адміністративні області. Вони є найбільшими адміністративно-територіальними одиницями і поділяються на різні групи за походженням:

1. Названі за часи Київської Русі (Житомир, Львів, Черкаси, Чернігів)
2. Названі на честь відомих постатей (Хмельницький, Київ, Івано-Франківськ)
3. Названі на честь річок (Дніпро, Донецьк, Луганськ, Ужгород, Вінниця, Суми, Полтава)

У свою чергу хотілося б відмітити області, які с першого погляду важко віднести до тієї чи іншої групи:

Запоріжжя виникло 1770 р. як одна із фортець Дніпровської укріпленої лінії. За іменем командуючого армією Олександра Голіцина названо Олександрівкою. Одночасно з фортецею виникло і поселення Олександрівськ. Сучасну назву одержало 1920 р., яка пов'язана із Запорізькою Січчю. Відображає географічне положення міст «за порогами» Дніпра.

Кропивницький. Поселення біля фортеці з часом стало адміністративним центром Нової Сербії з назвою Єлисаветград. (у 1775–1924 роках), у 1924–1934 роках – Зінов'євськ, у 1934–1939 роках – Кірово, у 1939–2016 роках – Кіровоград) – тепер Кропивницький, адміністративний центр Кіровоградської області. У 1882 році тут був відкритий перший український

нський професійний театр, засновником якого був Марко Лукич Кропивницький, в честь якого й перейменували місто.

Одеса виникла в кінці XVIII століття на місці старовинного українського поселення Коцюбієве, яке пізніше татарами і турками було назване Хаджибеєм. У 1795 році Хаджибей перейменували в Одесу за назвою грецької колонії Одесос. Тоді вважали, що ця колонія колись була в цьому районі (пізніше виявилось, що вона існувала біля сучасного міста Варна в Болгарії). Деякі дослідники вважають, що Одесос означає «великий торговельний шлях».

Тернопіль. Перша згадка про Тернопіль датована 1540 р. як про місцевість Тернопілля. Існує декілька версій щодо походження назви міста. Одні дослідники пов'язують її з терновим полем, – інші з словом «ополе» – об'єднання кількох родів, треті – з прізвиськом «Тарковський».

Харків заснований в другій половині XVII століття у місці злиття річок Харків і Лопань. Найімовірніше, що місто одержало назву від українського імені Харко (Харитон), що його мав перший поселенець-козак. Є й інші версії. Одна із них говорить, що місто одержало назву від річки. Інші дослідники вважають, що це видозмінене Шарукань (з половецького «шаура» – «скотар», «кан» – «привал, стоянка», «шарукань» – «стоянка скотаря»).

Херсон закладений як сучасний обласний центр у 1778 р. на місці старого укріплення Олександр-Шанц. За тодішньою модою місто одержало назву від грецької колонії Херсонес (старогрецькою мовою – «півострів»), хоча вона знаходиться поблизу нинішнього Севастополя. З 1919 до 1934 року був столицею України. Латинська назва *Zacharopolis*.

ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ У ЗМІ

Автор – Звяга М. Ю., студентка групи 437 (УА1711)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

На сучасному етапі стрімкого розвитку набуває гендерна лінгвістика – новий мовознавчий напрям, представники й представниці якого досліджують гендерні аспекти мови й мовлення за допомогою лінгвістичного поняттєвого апарату. На думку науковців, шляхами творення гендернотолерантної мови є стратегії фемінізації та статевої нейтралізації. Перша полягає в реформуванні мови шляхом послідовного вживання фемінітивів, друга – у нейтралізації граматичного роду, зокрема, завдяки збірним поняттям, словам спільного роду тощо. Українській мові притаманні обидві стратегії, які реалізуються так: використання наявних фемінітивів та утворенням нових; одночасним використанням паралельних форм і жіночого, і чоловічого роду; використанням збірних іменників та описових конструкцій.

Фемінітиви – це слова жіночого роду, альтернативні або парні аналогічним поняттям чоловічого роду (які зазвичай використовуються до всіх людей незалежно від їхньої статі): *льотчик* – *льотчиця*, *письменник* – *письменниця*, *професор* – *професорка*, *директор* – *директриса* тощо. Становлення та розвиток дериваційної системи іменників із модифікаційним значенням жіночої статі в новій українській мові продовжується. Особливо швидко та цікаво він розгортається в мові ЗМІ, які першими реагують на зміни в суспільстві. Загострення питання гендерного рівноправ'я та посилення ролі жінок у соціально-політичному житті спричинили збільшення кількості фемінітивів у газетах, інтернет-виданнях, на радіо та телебаченні.

Для творення іменників – назв осіб жіночої статі в українській мові використовують 13 суфіксів. Серед них найпродуктивнішими є суфікси -к(а) (*учителька*, *директорка*, *лідерка*, *винищувачка*), -иц(я) (*урядовиця*, *авантюристка*, *очільниця*), -ин(я) (*філологиня*, *філо-*

софиня, своякиня), -ес(а) (агентеса, адвокатеса, критикеса), меншою мірою -ис(а) (актриса, редактриса). Саме ці чотири суфікси подано й у новій редакції правопису. До речі, деякі суфікси можуть утворювати варіанти фемінітивів з однаковим лексичним значенням: мовознавиця – мовознавчиня, чемпіонка – чемпіонеса, водійка – водійчиня.

ЗМІ активно послуговуються фемінітивами з такими суфіксами:

1) -ин(я): політикиня, мисткиня, фотомисткиня, фахівчиня, психологиня, йогиня, фотографиня, гравчиня, радіологиня, філософиня, електрикиня, критикиня, соціологиня, членкиня, філологиня, борчиня, виборчиня, видавчиня, шефиня, ворогиня, книгиня («жартівливе: так назвемо дівчат, які люблять читати книги»);

2) -иц(я): представниця, науковиця, керівниця, захисниця, переможниця, підприємниця (підприємниця), радниця, заступниця, співрозмовниця, засновниця, чиновниця, учасниця, очільниця, винахідниця, літературознавиця, урядовиця, натхненниця, спадкоємиця, виконавиця;

3) -к(а): міністерка, депутатка, докторка, президентка, професорка, віцепрем'єрка, віцепрем'єр-міністерка, канцлерка, амбасадорка, снайперка, танкістка, спікерка, фудблогерка, водолазка, інженерка, дописувачка, космонавтка, антигедоністка, тренерка, консультантка, деканка, режисерка, шахістка, біатлоністка, губернаторка, гандболістка, доцентка, астронавтка, членка, науковка, дипломатка, координаторка, доповідачка, офіцерка, прес-офіцерка, кандидатка, ілюстраторка, мультиплікаторка.

Для називання професій жінок чи їхнього роду діяльності, крім іменників-фемінітивів, у ЗМІ використовують і такі засоби: додавання до іменника чоловічого роду прикладки жінка (військовослужбовці-жінки, жінка-банкір); наведення прикметників у жіночому роді у складених назвах професій та посад (головна алерголог); наведення субстантивованих прикметників у жіночому роді («Письменниця і режисерка Ірина Цілик запропонувала у школі замість подарунків хлопчикам поспілкуватися з українською військовою Адріаною Сусак»); наведення іменників жіночого роду поряд із чоловічим для узагальненого позначення професії (День захисника та захисниць України).

Проте спостерігається і непослідовність використання фемінітивів у засобах масової інформації. Іноді це виявляється в одній статті: «Медалю «За військову службу Україні» нагороджена санітарка механізованого взводу 92-ї окремої механізованої бригади Сухопутних військ ЗСУ молодший сержант Ольга Коротка»; «Почесне звання «Народний артист України» присвоєно співачці, композитору, викладачу вищого мистецького коледжу Київської дитячої Академії мистецтв Лесі Горovій».

Таким чином, уживання фемінітивів у мові ЗМІ є досить активним, проте несистемним. Вибіркове використання таких форм порушує стрункність тексту. Натомість повна відмова від форм жіночих назв професій є виявом гендерної дискримінації. Відомий український мовознавець Олександр Пономарів зазначив, що вживання чоловічого роду на позначення жінки суперечить морфолого-синтаксичним нормам української мови, а уникання фемінітивів збіднює мову, робить її більш канцелярською, звужує до офіційно-ділового стилю.

АНГЛІЦИЗМИ В СУЧАСНИХ ЗМІ

Автор – Леонтієва І. В., студентка групи 631 (ПБ1711)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Як відомо, мова розвивається разом із народом. Запозичення іншомовних слів серйозно впливає на процес розвитку кожної мови. У нашій мові англіцизми почали з'являтися ще наприкінці ХІХ століття, а вже із ХХ століття почався так званий «неологічний бум». Сьогодні англіцизми й американізми становлять близько 70-80 % усіх запозичень. Із кож-

ним роком їх кількість в українській мові зростає, вони проникають у всі сфери людської діяльності та широко застосовуються у повсякденному житті. Найчастіше англіцизми простежуються в рекламі та засобах масової інформації.

Значна увага до мови сучасної преси обумовлена насамперед важливою роллю засобів масової інформації в сучасному суспільстві. Безперечно, преса завжди була одним із засобів ознайомлення широкого загалу читачів із подіями, що відбуваються у світі, сприяла пізнанню навколишньої дійсності. Мова преси звернена до масової різнорівної аудиторії, тому форми її повинні бути соціально значущі, характеризуватися доступністю, інформативністю, дієвістю для різних соціальних категорій та груп. У публіцистичному стилі на перший план виходить проблема оцінювання. Основними рисами мови сучасної преси є логічна чіткість синтаксичних конструкцій, ретельно продумане вживання слів, використання різних виразних та зображальних засобів. Тому використання англіцизмів – явище цілком зрозуміле. Запозичується реалія, а разом із нею і відповідна лексика. У результаті рекламні тексти стають незамінним джерелом проникнення в український лексикон нових іншомовних слів, суттєво збільшуючи загальну масу запозиченої лексики, за своїми масштабами це явище назвали «іншомовним потопом».

На сьогодні такими видами діяльності є не тільки економічна (*маркетинг, менеджмент, моніторинг, трейдинг*), але й політичні реалії, державний устрій, організація судової влади (*спікер, лобі, істеблішмент, рейтинг*). Разом із тим трапляється велика кількість слів, які мають точний український еквівалент, тому використання іншомовних слів на їх місці можна розглядати як данину моді, що формує мовні смаки: *моніторинг (спостереження, нагляд), легітимність (законність), легалізувати (узаконювати), гелікоптер (твинтокрил)* тощо. Але журналісти все ж таки віддають перевагу запозиченням часто для того, щоб зробити газетний текст більш сучасним, не відстати від моди.

У сучасному публіцистичному мовленні яскраво простежується мода на вживання слів іншомовного походження, причому тих, відповідники яких існують у нашій мові й активно використовуються мовцями. Наприклад, українські слова *промова, вистава, посольство (посол), повідомлення, образ* замінюються англіцизмами *спіч, перформанс (перфоманс), амбасада (амбасадор), меседж, імідж*. Надмірне вживання в публіцистичному мовленні таких та інших слів призводить до втрати ним своєї самотньої образності й неповторності. Часом невиправдане використання слів іншомовного походження, сліпе наслідування мовлення інших осіб спричиняє логічні помилки, неточності у мовленні, тавтологію. Як стверджують деякі науковці, поява англіцизмів в українській мові часто зумовлена не потребою спілкування, а бажанням бути на рівні модної освіченості, відрізнятись своєю лексикою від «сірих» людей.

Як бачимо, взаємовідносини між споконвічною лексикою й запозиченою можуть бути двоякими: в одному випадку запозичення просто підключаються до відкритих рядів лексики або заповнюють лакуни, не порушуючи загальної рівноваги в цій ланці системи, в іншому – поява нової лексики може порушити системні зв'язки, викликати деякі зрушення і переміщення у відповідній ланці.

Для сприйняття запозичень мають значення такі характеристики носіїв мови, як вік, рівень освіти, професія. Уживаючи у своєму мовленні лексеми інших мов, журналісти мало звертають увагу на реальну потребу «позичати» слово, на його здатність освоюватися, на його словотвірну мобільність, забувають чи не найважливіше – запозичені слова не повинні гальмувати розвиток природних можливостей національної мови, вживання запозичень повинно бути виваженим і вмотивованим.

Отже, можемо зробити висновок, що існує кілька причин мовних запозичень, які ЗМІ впроваджують у мову разом із новими словами та новими граматичними нормами, трансформуючи запозичені слова. Серед причин запозичень англіцизмів у мові мас-медіа вбачають: неперекладну термінологію, «данину моді», експресивність новизни, емоційність

висловлювання, які відображено в літературі, та субмовну ідентифікацію. Адаптація запозичень у мові відбувається і на рівні вимови, оскільки в більшості випадків англо-американізм вимовляються за правилами англійської фонетики. Але іноді частина запозичень вимовляється або за правилами мови, що запозичує, або за змішаним типом. Вплив на вимову мають медіатексти, оскільки вони є прикладом для наслідування.

СЛОВЕСНИЙ ОБРАЗ УКРАЇНКИ В ІНТЕРНЕТ-СПІЛКУВАННІ

Автор – Косогор М. П., студентка групи 437 (УА1711)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Сучасні інформаційні технології змінюють формат спілкування: користувачі інтернету все більше дистанціюються від традиційних відносин, формуючи своє коло спілкування за допомогою створення в соціальних мережах спільнот і груп. Одиницею інформації (спілкування) часто виступає мем – одиниця культурної інформації, поширювана від однієї людини до іншої за допомогою імітації, навчання тощо, може бути зображенням або відеозаписом гумористичного характеру.

Таким чином, спілкування за допомогою мемів слугує для формування культурної ідентичності, що реалізується через засвоєння цінностей, уявлень, зразків поведінки і норм певної соціокультурної спільноти. З огляду на сказане викликають цікавість меми патріотичного спрямування, розміщені в Facebook на сторінках інтернет-груп «За Україну» (понад 32 тис. учасників), «Мова» (майже 26 тис.), «Україна – моя Батьківщина» (понад 24 тис.), «Диалог.УА» (понад 43 тис.), «Збройні сили України» (майже 30 тис.), «Брутальна війна» (понад 12 тис.).

Під час російсько-українського конфлікту потреба українського народу в самоідентифікації значно посилилась, що знайшло відображення у формуванні ідеологічної проєкції образу жінки-українки, яка стає не тільки цивілізаційним брендом України, але й ідентифікаційною категорією зовнішньої політики держави.

Образ жінки, символізуючи духовні, світоглядні риси українського народу, є найважливішим інструментом для формування національної ідентичності, оскільки багато рис жінки лежать в основі уявлень про батьківщину. Істотним для образу українки є її оцінно-емоційна складова, а також співвіднесеність з певним місцем і часом – російсько-українським конфліктом, з державою як політичним суб'єктом.

Важливе місце в конструюванні образу жінки відіграють візуальні зображення: національна кольорова символіка, вишиванка, український вінок, пшеничне поле, вогонь, що несуть різне смислове навантаження.

Проте не лише візуальна, але й текстова складова інтернет-мемів актуалізують такі важливі аспекти образу української жінки:

1) патріотизм українки, що виявляється: у ставленні до мови («*Ти – українець, і не має значення, де ти проживаєш, ти повинен спілкуватися українською мовою!*»); «*Бути справжнім українцем – це любити рідну мову*»); у ставленні до рідної землі («*Україна – любові сповнена земля*»; «*В душі моїй солодко грає сопілка, бо я з України, бо я – українка!*»; «*Україна понад усе*»; «*Україна – моя душа, а душу я не продала*»); у національному самоствердженні, заклику захищати свою землю («*Ми – українці, народжені вільними*»; «*Нас так просто не здолати*»; «*Руки геть від України!*»; «*Якщо весь світ буде проти України, я буду проти всього світу!*»); у бажанні брати активну участь у захисті батьківщини як військовослужбовець («*Україна – понад усе! Смерть ворогам!*»; «*Я – українка і маю право на твій захист*»; «*Українські жінки такі – гарні і з запалом*»; «*Як казала моя бабуся: краще вистрілити, перезарядити та ще раз вистрілити, ніж світити ліхтариком і питати: “Хто тут?”*»; «*Варила б борщ, та ворог заліз у хату!*»);

2) щире хвилювання за чоловіків-воїнів: *«Боже, Україну бережи»; «Боже! Бережи наших хлопців»; «Дочекається той, хто чекає, повернеться той, хто кохає»; «Я не жінка тобі і не мати, і не рідна сестра чи дочка, та молюся за тебе, солдате, при запалених в серці свічках»;*

3) шанобливе ставлення до жінки в українському суспільстві: *«Українською варто розмовляти вже заради того, щоб замість совкового “женицина” вживати чудове слово “пані”»;*

4) емоційно-піднесене ставлення до жінки з боку чоловіків: *«Наймилозвучніші в українській мові слова – “кохання”, “сонечко” та “серденько”»; «Твої уста створені, щоб шепотіти українською»;*

5) відданість національним культурним традиціям: *«Одягни вишиванку! Вишиванка – твій генетичний код»; «З Днем вишиванки, Україно!»;*

6) містичність українки як її зв'язок із надприродними силами: *«На Івана, на Купала я забула, що казала. Я до тебе пригорнулась, мавкою я обернулась»; «На Івана, на Купала цілу нічку-ніч не спала, хороводи і віночки коло вогнища плела, через полум'я скакала до Івана, до Купала. Ворожила над рікою і з віночками плела»;*

7) доброзичливість: *«З Чистим четвергом! Нехай чистота принесе натхнення, щастя, радість в кожен дім!»; «Доброго раночку, друзі! Гарного вам дня»;*

8) почуття гумору: *«Така біда у моєї корови – вона має язика, та не знає мови!».*

Значна кількість інтернет-мемів сфокусована на актуалізації психологічних характеристик українок. Наприклад, в одному з них постає цілий ряд епітетів-символів української жінки: *«Українки – щирі, вперті, доброзичливі, відверті, добрі, милі, працьовиті, як одна – талановиті, відчайдушні і сміливі, щедрі, мудрі і красиві, гонорові, балакучі та веселі і співучі. То є нації перлинки, з України – українки».*

Образ українки, яка залишається жінкою в будь-якій складній ситуації, позиціонується в інтернет-мемах, де відсутнє зображення зброї або лише може спостерігатися на другому плані. Прояв жіночості відбувається шляхом візуалізації дітей, домашніх улюбленців, усміхнених облич жінок, що випромінюють щастя і доброзичливість.

Отже, українська жінка в інтернет-мемах не тільки відображає національно-культурні особливості країни, використовується як інструмент для формування національної ідентичності, але й стає виразником зовнішньої політики держави. Образ сучасної українки є збиральним, адже поєднує патріархальний образ жінки, доля якої – ведення домашнього господарства, виховання дітей, збереження генетичної пам'яті поколінь, із сучасним жіночим образом з позиції фемінізму, що виражається у прагненні жінок мати рівні права з чоловіками, зокрема за необхідності захищати рідну землю. Саме ці інтернет-меми сприяють кращому розумінню ролі жінки у воєнний час.

МОВНІ ЗАСОБИ ВІДОБРАЖЕННЯ УЯВЛЕНЬ УКРАЇНЦІВ ПРО ЖІНОЧУ КРАСУ

Автор – Бичишина Д. О., студентка групи 416 (УЛ1911)
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Накашидзе І. С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Стереотип жінки є фрагментом мовної картини світу українців.

Мета та завдання розвідки полягають в описі мовних засобів зовнішньої краси жінки, за допомогою яких у пісенних текстах виражено уявлення та ставлення українського народу до жінки та встановлення їх складових.

Пріоритет «людського фактору» стимулював науковців вивчати людину, її мовленнєву діяльність та те, як людина представлена в мові. Найчисельнішим можна вважати поле «ЛЮДИНА». У пісні як поетичному жанрі життя відображено через почуття, думки, пе-

реживання носія фольклору. Найвагоміший концепт людина представлено субконцептами жінка, чоловік, які, в свою чергу, теж мають свої субконцепти.

Поле «ЖІНКА» представлено такими субконцептами: мати, донька, сестра, мачуха, свекруха, теща (родинна приналежність); дівчина, жінка, молодиця, баба (вікова); дружина, вдова, кума, сусідка, пані (соціальна).

Особливо детально описано в українських народних піснях розуміння народом зовнішньої жіночої краси. Для створення мовного портрету гарної дівчини в народних піснях використовуються такі традиційні мовні стереотипи, пов'язані з рисами обличчя чи частинами тіла – соматизми: лице, очі, брови, ніс, губи, тіло, руки, ноги. Соматизми – це будь-які значущі ознаки, положення або рух особи і всього тіла людини, тобто термін, що охоплює всі форми однієї з невербальних мов – соматичної мови, яка включає жести, міміку, пози, вирази обличчя і різноманітні симптоми душевних рухів і станів.

Перше, на що звертають увагу люди при зустрічі, – це обличчя. У народних піснях на позначення соматизма обличчя використовуються лексема *лице* та демінутиви (утворені за допомогою суфіксів пестливості -к-, -еньк-, -ечк-). Після одруження дівчина змінювала свій статус, у неї з'являлися нові обов'язки, важка робота та клопоти. Виснажлива праця, недосипання залишали свій слід на зовнішності, як правило, на обличчі. Воно марніло, худло, з'являлися зморшки, від спеки чорніло.

Для українців *очі* – дзеркало людської душі, криниця, в якій можна втопитися. Словопоняття *очі* та демінутиви *оченьки, оченята, очка*, діалектизми – *вічейка, вочейка* є частотними. У пісенних текстах вони поєднуються з постійними атрибутами, які описували колір очей; розмір та метафоричними порівняннями, які підкреслювали колір очей, ясність погляду. Окрасою українки вважалися *брови*, які мали бути *рівні, тоненькі, чорні*. Еталоном вважалися рівні, довгі брови – це реалізується через порівняння брів із рівними шнурочками.

Позитивною ознакою дівчини завжди було довге *волосся* – *коса*, яка є символом вільного життя в батьківському домі. У піснях найчастіше оспівано чорняву та біляву дівчину або дівчину з русою косою аж *до пояса*; руда дівчина теж згадується, але з негативним забарвленням, вона вважається негарною, поганою, паршивою.

Соматизми *вуха* (використовується для номінації лише органу слуху); *шия, груди* (вживаються для номінації частини тіла, призначеної для носіння прикрас, які вказують на соціальне становище дівчини, жінки) зустрічаються рідко і особливого навантаження не несуть.

Соматизми, які позначають верхні та нижні кінцівки, вживаються у пісенних текстах досить часто. Жіночі руки (*рука, ручка, рученька, рученьки*), як правило, поєднуються з постійним епітетом *білі* (колір шкіри); разом з дієсловом *ламати* утворюють фразеологічний зворот *білі руки ламати / білі рученьки ломить*. У піснях про кохання часто згадуються жіночі ноги (*ніжки, ніженьки, права нога*), які теж поєднуються з постійним епітетом *білі*.

Щодо фігури дівчини та жінки, то існували деякі відмінності. *Станом* дівчина повинна була бути *тонка, струнка*. У заміжньої жінки фігура повинна була бути *пишна*.

Для опису внутрішньої краси жінки в народних піснях описано мову, слова, настрій, внутрішні якості (добродота, погідність, ввічливість), гостроту розуму та мудрість.

Отже, портрет ідеальної жінки-красуні вимальовується такий: *біле, рум'яне личко, як повна рожка, як калина, як платочок; чорні брови, як шнурочок; карі очі, як терен; вуста малинові; стан тонкий; біле тіло; білі рученьки, пальчики; білі ніженьки, які хлопець готовий зігріти; чорна чи русява коса товста, аж до пояса*.

Серед мовних засобів найбільш частотними є: лексичні: соматизми, виражені іменниками в однині та множині; колоративи; назви одягу та прикраси; морфологічні (іменники

– номінація частин тіла, одягу, прикрас; прикметники – назви кольорів та відтінків, ознака); стилістичні (епітети, метафори, порівняння).

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЯКОСТЕЙ ХАРАКТЕРУ ЛЮДИНИ

Автор – Сакаль О. М., студентка групи 437 (УА1711)

Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Фразеологізми – скарби мовної образності, що передають найтонші відтінки душевних порухів, надають висловлюванню національного колориту. Вони притаманні кожній розвиненій мові, є зручними для вжитку носіями, адже мають звичне усталене оформлення. Фразеологізми свідчать про дух і красу мови, відображають народні звичаї і традиції, особливості життя та спілкування, тобто є найяскравішим виявленням національної специфіки мови. Мова, як відомо, безперервно розвивається, і її фразеологічний фонд також перебуває в постійному русі.

Фразеологізмам притаманний культурологічний компонент, що дозволяє створити повне уявлення про національний менталітет, про «дух народу». Це стосується і фразеологічних одиниць, які відображають особливості характеру людини.

Сама людина як унікальний витвір природи постійно є об'єктом дослідження науковців різних галузей. Зокрема, викликає особливу увагу вчених і характер людини у таких наукових сферах, як філософія, психологія, педагогіка, етика, а також і лінгвістика. Така зацікавленість пов'язана з тим, що характер людини як сукупність стійких індивідуальних психологічних особливостей позначається на її діяльності та поведінці. Він виявляється настільки виразно й постійно, що становить собою окремих вид особистості, індивідуальний стиль соціальної поведінки людини.

Як відомо, у характері людини виділяють як позитивні, так і негативні риси. В українській мові до фразеологізмів, що виражають позитивні риси характеру людини, належать такі:

- доброта: *хоч узори знімай; хоч до рани прикладай; красна маківка; біла овечка; невинне ягня; ангельська душа; останню сорочку зніме;*
- співчуття: *брати близько до серця; жити чужим болем; боліти душею (за когось);*
- гостинність: *зустрічати хлібом-сіллю; аж столи ламаються (вгинаються); чим багаті, тим і раді;*
- розум: *мати голову на в'язах; має лій у голові; не в тім'я битий; не ликом шитий;*
- хоробрість, сміливість: *не страхові діти; не боязкого десятка; вовка боятися – в ліс не ходити; не боїться ні огню ні води; йому (їй) і чорт не брат; лізе у саму пащу;*
- спритність: *крізь сито проскочить; брати бика за рога;*
- наполегливість: *зубами залізо перекусить; у нього (неї) і півень знесеться (і козел задоїться); і крапля камінь точить;*
- незалежність: *сам собі голова; сам собі пан;*
- працьовитість: *більше діла, менше слів; менше язиком, більше руками; хазяйського батька син; очі бояться, руки роблять;*
- майстерність: *майстер на всі руки; золоті руки; з руками; руки з того місця ростуть;*
- талановитість: *Божий дар; Богом поцілований.*

До негативних рис, що позначають характер людини, належать:

- боягузтво: *боятися власної тіні; заяча душа; душа в п'ятах;*
- балакучість, схильність до пліток: *баба Палажка; за словом до кишені не лізе; палець в рот не клади; язиката Хвеська; баба базарна; язик по коліна;*

- нечесність, брехливість: *як дихне, так і брехне; без брехні і дня не проживе;*
- зухвалість, пихатість: *важна птаха; пуп землі; гнути козира; носом небо зачіпає;*
- підступність, підлість: *вовк в овечій шкурі; у тихому болоті чорти водяться; підко- лодна гадюка (змія); ні собі ні людям; ні людям ні собаці; укусить і залиже (і зуби сховає); дьогтю дасть і меду піднесе; без Бога в животі;*
- дурість: *дірява голова; голова з вухами; макітра не варить; пеньок з очима; без царя в голові;*
- упертість: *упертий як бик (осел); як горохом об стіну; хоч ти трісни;*
- аморфність: *безхребетна людина; і нашим і вашим; ні риба ні м'ясо; ні в солдати ні в матроси; ні два ні півтора; ні в тин ні в ворота;*
- нерішучість: *і трьох свиней не впасе; і хвоста коту не зав'яже; смілий до порога; тютю-матютя (тютій-матютій, тюха-матюха);*
- улесливість: *хвостом виляє; дякує аж підскакує; скоком-боком перед правим оком; сятий, такий і Божий, на чорта похожий;*
- жадібність: *з одним ротом на два обіди; над копійкою труситься; і не подавиться; за копійку й рідного батька продасть; серед зими і снігу не випросиш;*
- ледачість: *попів робітник; кожен день неділю справляє; ні за холодне воду не брати- ся; тільки собак ганя.*

Синонімічні фразеологізми на позначення рис характеру людини володіють близьким або тотожним значенням: *важна птаха – пуп землі; полаханий заєць – боятися власної тіні; бути гавою – непам'ятуца голова; шалена людина – гарячий на руку; шарпати нерви – бути сіллю в оці.*

В окремих синонімічних фразеологізмах можуть повторюватися деякі компоненти: *гаряча голова – гаряча натура – гаряча кров; дірява голова – капустияна голова – непам'ятуца голова; заяча душа – заяче серце; важна птаха – велика птаха; лоскотати нерви – тріпати нерви; замикатися в шкаралупі – ховатися в шкаралупі.*

Окрему групу складають антонімічні фразеологізми на позначення якостей характеру людини, які частково збігаються за складом, проте мають компоненти, протилежні за значенням: *не хороброго десятка – не боязкого десятка; птах високого польоту – птах низького польоту; віддана душа – зрадлива душа; сильні світу цього – слабкі світу цього; жити своїм розумом – жити чужим розумом.*

Отже, стійкі народні сполуки характеризують як позитивні, так і негативні ознаки характеру. Проте більша частина порівнянь із негативним значенням звучить із легкою іронією, позначена народним гумором, що свідчить про незлобливість українців, їх добродушність, толерантність.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ МОВЦІВ

Автор – Войтенко М. В., студентка групи 241 (ЕТ1611)

Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Мова жестів і вміння їх сприймати є важливими аспектами комунікації. Кожна людина під час мовлення постійно використовує жести, які підсвідомо передають інформацію незалежно від волі самої людини. Саме жести дають можливість досягти високого ступеня виразності й передати ті відтінки емоцій, які не піддаються іншим засобам невербальної комунікації.

Фразеологічні одиниці (ФО), в основі яких лежить жест, можна класифікувати за такими ознаками:

1) ФО, одним із компонентів яких виступає назва органу тіла людини, який бере участь у відповідній дії, що відбувається в процесі жестикуляції. При цьому основним компонентом дії виступає: а) голова: *схилити голову, вішати голову, битися головою об стіну, голова іде обертом*; б) ніс: *кирпу гнути, піднімати носа, встромити свого носа, повісити носа*; в) руки та їх частини: *битися об поли руками, подавати братню руку, вдарити по руках, пальцем не ворухнути, комбінація з трьох пальців, тикати пальцем*; г) ноги та їх частини: *встати на ліву ногу, встати з колін, викинути колінця, ходити на пальцях*;

2) ФО, у яких кілька компонентів виступають назвами органів тіла людини, які беруть участь у дії, що відбувається в процесі жестикуляції. При цьому компонентами виступають різні частини тіла, а саме: голова, плечі, руки, ноги: *ввібрати голову в плечі, брати ноги в руки, вчепитися руками й зубами, бити себе в груди кулаком*;

3) ФО, у яких відсутній компонент – назва органу тіла, за допомогою якого здійснюється той чи інший жест, а сам процес лише вказує на його участь: *давати горобцям дулі, давати гарбуза, вказувати на двері, зняти капелюх перед кимсь*;

4) ФО, у яких одним компонентом є назва органу тіла, який бере участь у жестикуляції, а другий компонент відсутній, хоча сам процес вказує на його наявність. Таким компонентом у більшості ФО виступають руки (кулак), рідше зуби, язик: *бити себе в груди (кулаком), вдарити по носі, вхопитися за голову, вчепитися в горлянку, вішатися на шию, сідати на голову, братися (хапатися) за голову, водити за ніс, кусати лікті*.

Невід'ємним елементом невербального спілкування є міміка. Велику частку інформації про емоційний стан людини ми отримуємо саме через погляд та обличчя. Активними органами, які формують міміку обличчя виступають губи чи очі. Губи стискають від гніву й злості чи підбирають від презирства, надувають від несправедливості й образи тощо. Губи, а також зуби, розташовані за губами, як і пози, схильні видавати своїх господарів. Наприклад, *вискалити зуби, показувати зуби, зіпнитися зуби, цідити крізь зуби, кусати губи, надувати губи, відставляти губу*.

Одним із активних елементів відображення міміки є брови, що тісно пов'язуються з поглядом людини і є виразником багатьох психічних станів, таких, як гнітюче напруження, роздратування, концентрація інтелектуальних зусиль, увага тощо. Наприклад: *брови полізли на лоба, і вусом (бровою) не вести, хоч би бровою повів*.

Серед жестових знаків особливо яскравими у вираженні різноманітних оцінок людини є пози. Поза може стати ключем до розуміння особистісних характеристик людини. Наприклад, *ходити на головах, ходити догори ногами, сховатися за чужу спину, бити лобом об землю, вдарити чолом, бити поклони, поставити з ніг на голову, гнути спину, вклонятися чарці, спиратися на плече, підпирати плечима стелю*.

Отже, за результатами дослідження виділено три групи кінетичних ФО. До першої належать ФО, семантичним дериватом яких є жестовий рух. Їх виявлено найбільшу кількість. Наступна група репрезентує ФО, семантичним дериватом яких є мімічний рух. Спостереження за позою людини, рухами тіла, поставою, ходою дають можливість зробити висновки про її стан. Проте на перший план в міркуванні про людину всі аналітики та психологи ставлять обличчя та очі, а вже потім губи, брови, ніс тощо. Саме тому при творенні таких ФО одним із активних компонентів виступають очі. До третьої групи належать ФО, які є семантичними дериватами положення тіла. Вони в українській фразеології становлять незначну кількість.

АНТОНІМІЧНІ НАРОДНІ ПОРІВНЯННЯ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗОВНІШНОСТІ ЛЮДИНИ

Автор – Легка О. В., студентка групи 241 (ЕТ1611)

Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Зовнішній вигляд людини пов'язаний із сприйняттям таких понять, як врода (краса, привабливість) і неврода (потворність, миршавість, бридкість).

Дуже гарна дівчина сприймається українською національною свідомістю як щось недосяжне (як *сонце, зіронька на небі*) або пов'язане з тим прекрасним, що є у природі – *гарна як квітка навесні (в полі, лузі), як маків цвіт, як ягідка (писанка, весна, кукла)*. Хлопець гарний на вроду: *гарний як вогонь*; гарно вбраний – *гарний як павич*.

Невродливу, негарну людину порівнюють з неприємними природними чи надприродними об'єктами і створіннями. Наприклад, із деякими тваринами, птахами, плазунами: *красива як віця сива; гарний як пес базарний; хороший як собака на морозі; зачмоканий як мокра курка*. З іронією говорять – *хороший як Микитина свита навиворіт; ладна як із болота лялька; гарний як Панькові штани*. Дуже страшна людина – *виглядає як холера; потворна – страшний як атомна війна; красива як відьма з Лисої гори*.

Символом сили, міцності, здоров'я, насамперед, є тварини: *дужий як ведмідь (слон, віл), великий як ведмідь; здорова як корова; здоров як кінь*, а ще сила асоціюється із рибою – *дитиночка як личок; із зброєю – баба як гармата; із будівлею – здоровий як сарай; із орлом – дужий як орел; народним героєм – дужий як Довбуш*. Міць людини, особливо чоловіка, порівнюють із деякими рослинами: *здоров (міцний) як дуб; здоров як пеньок*.

Про слабосилу, немічну, мляву людину кажуть: *сильний як муха; має моці як жаба в хвості; охлялу, безсилу – охляв як в дощ щеня; як би три доби не їв; виснажену, втомлену, вимучену – як з хреста знятий; як вичавлений лимон; як з гробу встав*.

Ознаки тілобудови відображені в антонімічних парах «повний/худий», «високий/низький». Про людину, яка швидко, несподівано розтовстіла, говорили: *обдуся як барило*; про ситу, вгодовану дитину – *гладкий як опецьок*; про здорову товсту дівчину – *здорова як горохова копиця*; худенький – *як різницький стовпчик*. Ставлення до повної людини залежало від ставлення до неї самої, але в більшості випадків народ із посмішкою описував надмірну вгодованість: *годований як пацюк; годований як на заріз; гладкий як кабан; ситий як чабанський віл*.

Про худу, виснажену людину кажуть: *худий як смерть*; дуже худу, бліду – *як з того світа встав*; про дуже тонку в стані дівчину – *тонка як нитка*.

Більшість ознак зросту людини характеризують рослини і їхні елементи, особливо дерева: *високий як тополя (хворостина, дуб), довгий як хвоя*. Високу людину порівнюють із драбиною, жердиною, дзвіницею, телеграфним стовпом: *довгий як жердка; високий як драбина (дзвіниця); як телеграфний стовп*.

Малий зріст рідко коли прямо висміювався, щоб не образити людину. Серед порівнянь є багато жартівливих: *виріс як кіт навсидячки; як воша; котячий недогризок*.

Народна спостережливість дає змогу поєднати вигляд людини, її характерні риси, прояви поведінки з відповідними тваринами. Пихатість, приписують корові: *пишається (чваниться) як корова в хомуті*; кобилі: *киває головою як кобила гривною*, індику: *надутий (надуся) як індик*; зайцю: *величається як заць хвостом*; гусакові: *гордий як гусак*; гусці: *несе голову високо як гуска*; курці: *надуся як квочка*.

Пихату людину порівнювали не тільки з тваринами, але й із іншими реаліями: *як на вилах ходє; надуся як тісто на опарі (шкіра на вогні); завеличався як жид на родинах*.

Шанує український народ чистих, охайних в одязі, не любить брудних, неохайних.

Брудна людина – це «умашена», «заталапана», «чорна», як вимашені болотом чи землею – чорт, дідько, свиня, поросля: *брудний як чорт; вимашений (чистий) як поросля; хороший (чистий) як свиня в дощ; сажею – як би з комина витяг; виглядає як каменярь.*

Неохайна людина – *потний як баран; славна (гарна) як свиня в дощ*, та ще й лінива людина – *лежить як свиня в баюрі.*

Багато порівнянь присвячено саме одягу людини. Український народ висміює одяг пом'ятий (*як псу з зубів виймав*), обідраний (*обдертий як циган*), неохайний (*як Дунька з бомбоскладу*), недоладний і незвичний (*убрався як чорт на утренью*).

Святковий одяг викликав у людей радість, похвалу (*як лялька, лялечка*), легкий гумор: *вирядився як на весілля; вирядили як старшу дружку; блищить як нова копійка.*

Прихована іронія простежується і в антонімічній парі «личить/не личить». Із значенням «не личить, не пасує» (про невідповідно одягнену людину), «зовсім не личить» подано порівняння з початковими словами «пасує», «личить», «йде», «пристало», а далі – з абсолютно невідповідними, зовсім несподівано поєднаними речами, як от: *личить як свині сідло; пасує як свині намисто (в дощ); личить (пасує, пристало, іде) як корові (свині) сідло; як на корову сідло.*

У проаналізованих прикладах є багато слів, які належать до українських побутових назв, а також назв релігійних обрядів, свят.

НАЗВИ ЧАСТИН ТІЛА У СТІЙКИХ НАРОДНИХ ПОРІВНЯННЯХ

Автор – Бака Б. О., студент групи 241 (ЕТ1611)

Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Мова – це універсальний засіб спілкування, яка посідає перше місце серед національно специфічних компонентів культури.

Національно-культурна специфіка фразеологізмів, до яких належать і стійкі народні порівняння, є актуальним питанням сучасного мовознавства та цікавим матеріалом для лінгвістичних досліджень.

У порівняннях розрізняють суб'єкт (те, що порівнюють), об'єкт (те, з чим порівнюють) та ознаку, за якою один предмет (суб'єкт) порівнюють з іншим (об'єктом).

Національний образ зовнішності людини – сукупність уявлень і асоціацій, що склалися історично і тому є достатньо стійкими.

У порівняннях особливу увагу звертають на голову – її форму, зазвичай, вона кругла та велика. Голова асоціюється із предметами побуту: *голова як виварка (макотра), головатий як чіп*. Головату людину також порівнюють із совою та гарбузом: *головатий як сова, голова як гарбуз.*

Обличчя, як і голова, також є круглим. Людина «повновида», «круглолиця» виглядає *як місяць уповні, пика як чавун (полумисок), круглий як яблочко*. Обличчя має певний колір, який часто залежить від фізичного чи емоційного стану людини. Здорова людина, яка має білу, незасмаглу шкіру обличчя – *білий як сметана (молоко), біленька як нитка (кров з молоком)*; чорнява або засмагла – іронічно – *білий як арап (оран), чорний як циган*. Людина, яка хворіє, має жовту шкіру – *жовтий як віск*, дуже бліду – *білий як полотно (папір, глина, крейда), блідий як стіна, побілів як хустка*. Худий, зблідлий від напливу емоцій – *білий як смерть, поблід як трун*. Почервонілий, засоромлений – *спалахнув як вогонь, побілів як вільхова довбня*.

Брови і вуса найчастіше стають об'єктом порівняння уже сивими, порівнюються вони із молоком, голубом, снігом, інієм: *сивий як молоко (голуб), білий як сніг (іній)*.

Очі переважно асоціюються із цибулею, жабою – *очі як цибулі*. Про лупату людину говорять: *вирячкуватий як жаба*. Звертають увагу на погляд: тупий, здивований – *вилутив*

(*витріщив*) *очі як жаба (баран на нові ворота)*; пронизливий – *гляне мов окропом обпікає*; сердитий – *глянув мов жару сипнув*; злодійкуватий – *водить очима наче злодій по ярмарку*; беспорядний, розгублений – *водить очима як блудна вівця*; переляканий – *дивиться як босий на гадюку та ін.*

Ніс у порівняннях є круглим, великим: *ніс як бульба (сокира, як за сім гривень сокира)*; гачкуватим – *ніс як кочерга*; опуклим – *ніс як кушка*. Про широкороту людину говорили: *писок як відси до Львова*, а про губату – *губи як вареники*.

Стійкі народні порівняння характеризують зуби як здорові, великі, гострі, білі: *зуби як у коня, зуби здорові як часник*. Близна зубів відображена зіставленням із овочами, молоком: *зуби білі як ріпа (молоко)*.

Світле, сиве волосся описують, використовуючи порівняння: *білий як сніг (сметана, пух), сивий як циганський король*; чорне – *чорний як галка (циган)*. З іронією про руду дівчину говорили: *чорнобрива як риже теля*. Колір волосся людей зіставляли із забарвленням пташиного пір'я, шерсті тварин, явищами природи, продуктами харчування.

Хвилясте волосся людини порівнюють із зовнішнім виглядом барана: *кучерявий як баран*. Влучно висловлюються про негарну зачіску: *у голові як чорт копійку шукав, як у дурного на хаті, розпатлана як овечка*. Зовсім лиса людина асоціюється із макогоном, бубоном, коліном: *лисий як макогін (бубон, коліно), облісів як макогін, голова як пляшка*.

Дуже худі руки порівнюють із лопаточками для розмішування тіста – *руки як кописточки*.

Довгі, худі, криві, товсті ноги у народі висміювали. Наприклад, про довгоногого людину говорили: *довгоногий як журавель*. Ноги зустрічаються великі: *ноги як у поліського (курячого) злодія, нога як під дурним старцем*; криві ноги порівнювали із гринджолами – *як гринджоли*; худі – *як пачки*. Кульгаву людину порівнювали із нечистою силою – *кривий як дідько*.

Велика увага зосереджена на обличчі, але якщо волосся, очі, губи описують приємно, то більшість інших частин обличчя – жартівливо й іронічно саме через їх неправильну, недосконалу форму. Водночас простежуємо тактовність в означенні багатьох негативних проявів зовнішності. Сама ж людина крізь призму порівнянь є частиною великої і різноманітної образної картини світу, створеної українським народом.

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У СКЛАДІ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Автор – Голота О. О., студент групи 244 (ЕП1611)

Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.

Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Одним із способів творення термінів є явище фразеологізації сполук у професійній мові різних галузей, у тому числі й економічній.

Відповідно до критерію семантичної неподільності термінів-фразеологізмів, можна виділити такі групи: 1) семантично непрозорі: *білий слон – біржова угода, за якою витрати перевищують потенційно можливий (очікуваний) прибуток від неї; почесні гості – іронічна назва дорогих біржових товарів, на які тривалий час нема попиту, але їх настипливо виставляють на продаж; угода джентльменська – договір між підприємствами в усній формі тощо*; 2) семантично частково прозорі: *голод грошовий – один із виявів надмірного знецінення грошей на стадії гіперінфляції; гроші «довгі» – довготермінові кредити; гроші «короткі» – короткотермінові кредити; гроші пластикові – гроші у формі пластикових карток, які є платіжними засобами*; 3) семантично прозорі: *інвестиційний лист, цінні папери, митне законодавство тощо*.

Фразеологізми у складі термінів є моносемантичними, адже ознакою терміна є тенденція до однозначності в межах однієї терміносистеми. Багатозначність є рідкісним яви-

щем, напр.: *ножиці цін* – 1) *порушення співвідношень цін на окремі групи товарів*; 2) *різниця поміж ціною купівлі і ціною продажу фінансових інструментів*.

На особливу увагу заслуговує питання синонімії термінів-фразеологізмів, яка також не є бажаною в термінології, але уникнути її неможливо. Такі терміни-фразеологізми можна класифікувати у дві групи: 1) два синонімічних терміни-фразеологізми: *вексель голосуюча акція/акція з правом голосу, капітал блукаючий/гроші «гарячі», прання грошей/відмивання грошей*; 2) термін-фразеологізм синонімічний зі звичайною термінологічною словосполучкою: *картка платіжна наперед оплачена* має відповідний синонім термін-фразеологізм *гаманець електронний*; *зона офшорна* – *податкове сховище*; *голий опціон* – *опціон без покриття*. Такі терміни-фразеологізми є абсолютними синонімами, оскільки мають різні назви, описуючи одне поняття, явище або дію.

Антонімічні фразеологізми також мають місце в економічній термінології, оскільки існує чимала кількість термінів-словосполук із значенням протиставлення. Такі фразеологізми можна поділити на дві групи: 1) антонімічність значення, напр.: *час бика* – цей вислів використовують у контексті *«настав час бика»* й означає *стійке підвищення курсової вартості біржового товару / час ведмедя* – цей вислів використовують у контексті *«настав час ведмедя»* й означає *стійке зниження курсової вартості біржового товару*; 2) антонімічність компонентів, напр.: *дорогий* – *дешевий (політика «дешевих» грошей – політика уряду та центрального банку, спрямована на розширення банківського кредиту через зниження ставок відсотка за кредит / політика «дорогих» грошей – здійснювана урядом та центральним банком політика, скерована на скорочення обсягу грошової маси в країні)*.

У процесі розвитку термінології невід’ємним є взаємодія з іншими стилями мовлення, насамперед розмовним, де основою є загальнонародна мова, і тому все більше з’являються стилістично забарвлені терміни (професійні жаргонізми). Найбільша група таких термінів має у своєму складі назви тварин: *жирний кіт* (фінансова фірма, що отримує надприбутки і збагачується – «жиріє»); *змія валютна* (система погоджених курсів валют європейських держав); *наліт ведмедів* (тобто гуртових торговців) тощо. Ці професійні жаргонізми надають процесу спілкування атмосфери невимушеності, іронічності.

Способом метафоризації утворилися терміни-фразеологізми з назвами кольорів. Найпоширенішим є колір золотий, який переважно має метафоричне значення найширшого використання, вирішального голосу або найбільшого впливу: *картка золота, ліцензія золота, сертифікат золотий*; рідше асоціюється із самим золотом: *аукціон золотий* – продаж золота з публічних торгів, *фіксинг золотий* – щоденна фіксація ринкової ціни золота. Чорний колір асоціюється з атрибутами тіньової економіки: економічні відносини з порушенням чинного законодавства – *ринок «чорний»*, нетрадиційним способом проникнення – *реєстрація «з чорного ходу»*, незаконне зберігання й використання коштів – *каса чорна*.

Рідше трапляються інші кольори, які виражають певні асоціації: *зелений колір (зелена карта, кредит вічнозелений)* асоціюється з необмеженістю у діях. *Білий слон* позначає операцію, коли витрати свідомо перевищують очікуваний прибуток та окреслює щось надзвичайно дороге, але непрактичне й безглузде. В українському варіанті – *«валіза без ручки»*.

Отже, системний аналіз української економічної термінології показує: 1) терміни-фразеологізми функціонують в економічній терміносистемі у значній кількості; 2) економічна терміносистема існує не ізольовано, а активно використовує фразеологічні набутки з інших галузей та народного мовлення, спосіб метафоризації тощо.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЙМЕНУВАНЬ ШОКОЛАДНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Автор – Комар В. Д., студентка групи 437 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Чоконіми – це назви шоколадної продукції. У сучасній системі мови вони не представляють окремих самостійних класів одиниць, а розглядаються як різновиди прагматонімів, тобто найменувань для позначення сорту, марки, товарного знаку. Насичення ринку товарами шоколадної продукції зумовлює інтерес до різноаспектного вивчення феномену чоконімів.

Авторство терміна «чоконім» на сьогодні не встановлено. В українському мовознавстві до цієї теми зверталися С. Каленюк, К. Воронюк та В. Желязкова.

Функціями чоконімів є такі: називна, що полягає в наданні власного найменування виду продукції; рекламна, що має на меті привернути увагу, зацікавити, змусити відгукнутися споживача як потенційного клієнта, покупця; естетична, що зумовлює позитивні асоціації.

Як найменування чоконіми можуть бути мотивовані: астіонімами (назвами міст) – «Київ вечірній», «Венеціанська ніч»; антропонімами (іменами людей та їхніми прізвищами) – «Оленка», «Чорний принц» (прізвище старшого сина короля Англії Едуарда III); міфонімами (іменами міфічних героїв) – «Котигорішок», «Ельф»; зоонімами (назвами тварин та їхніми кличками) – «Корівка», «Шалена бджілка»; фітонімами (назвами рослин) – «Червоний мак», «Ліщина»; идеонімами (назвами творів мистецтва та літератури) – «Кіт у чоботях», «Гулівер»; космонімами (назвами сузір'їв і галактик) – «Велика Ведмедиця», «Стрілець» тощо.

Спираючись на семіотичну класифікацію знаків американського логіка й математика Ч. Пірса, українська дослідниця В. Желязкова українськомовні чоконіми розподілила за трьома основними групами:

1) індексальні чоконіми (23 %) – це семіотичні знаки, що позначають назви шоколадної продукції безпосередньо, тобто містять пряму вказівку на її різні властивості. До цієї групи можна зарахувати такі назви:

– чоконіми, що вказують на колір продукту: «Шварцвальд» – назва, що походить від назви гірського масиву на південному заході Німеччини, де ростуть темні вічнозелені дерева; «Білий вельон» – назва, що позначає вуаль, яку одягають наречені в день весілля, зазвичай білого кольору;

– чоконіми, що вказують на смакові властивості продукту: «Солодкі пацьорки», «Солодка штука» (солодкий – приємний на смак, властивий цукрові, медові і т. ін.); «Кислинка» (кислий – який має своєрідний гострий смак, схожий на смак оцту, лимона тощо); «Лимонний мармелад», «Смак трюфеля»;

– чоконіми, що вказують на функційне призначення продукту: «Ігриста трускавка», «Чаруючий мікс», «Шаленію»;

2) іконічні чоконіми (26 %) – це семіотичні знаки, що позначають назви шоколадної продукції шляхом опосередкованої номінації. Такі знаки дають певний натяк на зміст поняття, закладеного в назві. На підставі цього до іконічних чоконімів можна зарахувати передусім назви, виражені за допомогою метафор: «Золоті каштани» (каштан – це дерево та брунатного кольору горіхоподібний плід цього дерева; прикметник «золотий» має переносне значення; у назві є натяк на наявність у складі продукту добірних горіхів); а також «Лісова тасмниця», «Вишнева мелодія», «Горіховий блюз», «Бананова льоля», «Полунична цюмка», що, як і в попередньому прикладі, опосередковано вказують на продуктовий

склад виробу. До метонімічних назв належать чоконіми, що також характеризуються опосередкованою номінацією: «*Молочна капля*» (цукерка із молочною начинкою); «*Капучіно*» (цукерка, що має присмак указанного напою); «*Ягідка*» (цукерка, до складу якої входить джем із ягід), «*Помаранч*» (цукерка, до складу якої входить апельсин чи відповідний емульгатор смаку);

3) символічні чоконіми (51 %) – це семіотичні знаки, що позначають назви шоколадної продукції без будь-якої вказівки на її властивості: харчовий склад, зовнішню форму, якість чи ціну. Головною особливістю символічних чоконімів є те, що вони виступають складниками не тільки української, а й концептуальної, універсальної для всіх мовної картини світу. З урахуванням цього виокремлено такі назви, що виступають символічними чоконімами: «*Фрау Цимер*», «*Цісарська*», «*Королівська*», «*Львівська амурка*», «*Венеціанська ніч*», «*Умка*», «*Ведмежатко*», «*Коровушка-Бурьонушка*», «*Антураж*», «*Новела*», «*Шокобум*» тощо.

Викладене вище дає підстави констатувати, що називання шоколадної продукції пов'язано з культурними традиціями та сучасними тенденціями життєдіяльності української нації, засвідчує її кмітливість та вишуканий мовний смак.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Електронне видання

**НАУКА І СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТРАНСПОРТУ
СЕКЦІЯ «ГУМАНІТАРНІ ПРОБЛЕМИ ТА
МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ»**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

80-ї Всеукраїнської науково-технічної конференції

молодих учених, магістрантів та студентів

23-27 березня 2020 року

Українською мовою

Видається за загальною технічною редакцією
д-ра іст. наук, проф. Г. Г. Кривчика,

Оригінал-макет, комп'ютерна верстка та обкладинка – ст. викл. С. П. Лагдан

Текст тез доповідей учасників конференції подано в авторській редакції.

Точка зору редакції та організаторів конференції може не співпадати з точкою зору авторів тез доповідей.

Редакція та організатори конференції не несуть відповідальності за достовірність інформації, наданої авторами у тезах доповідей.

Організаційний комітет конференції:
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

49010, Україна, м. Дніпро, вул. Лазаряна, 2, ауд. 474а, лабораторія каф. українознавства
тел. +38 (056) 373-15-79
gena.crivchik@ukr.net